

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

IV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

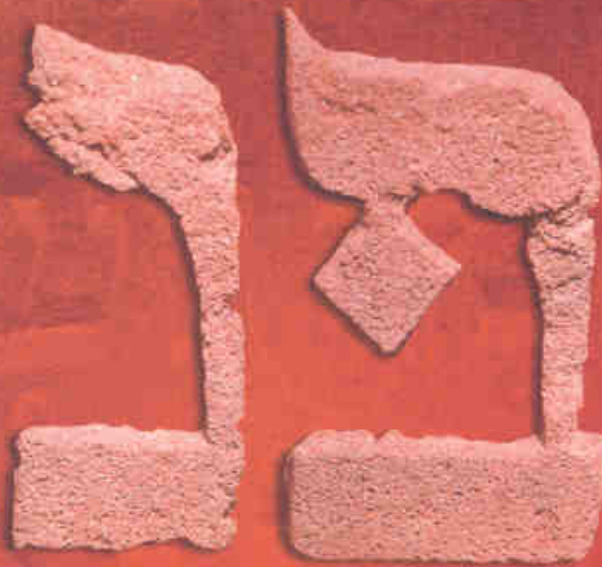
8.

2004.

Anna-báli meghívó (1999)
Porcelán kávékészlet, Balatonfüred-fürdő ábrázolásával

Varga Lászlóné
A BALATONFÜREDI
ZSIDÓ TEMETŐ

Új könyvek (2004)

Felelős szerkesztő:

ELEK MIKLÓS

Szerkesztőbizottság:

BAÁN BEÁTA, DR. DIBUSZ LÁSZLÓ,
NÉMETH ÁKOSNÉ, DR. RÁCZ JÁNOS

Kiadja

a Balatonfüredi Városi Könyvtár és
Helytörténeti Gyűjtemény,
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület
Felelős kiadók:

SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA
igazgató
SZENFNERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A folyóirat Balatonfüred Város
Önkormányzata, a Balatoni Szövetség,
a budapesti Csokonai Művelődési Központ,
a balatonfüredi Iglói és Gerbovits Nyomda Bt.
támogatásával jelent meg.

Szöveggondozás:

TÓTH-BENCZE TAMÁS

Számítógépes szerkesztés:

M. KUZMA ANGÉLA

Ára: 250,-Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

Megjelenik áprilisban, júliusban, decemberben.

Szerkesztőség:

8230 Balatonfüred, Arany János u. 12.
Tel.: 87/340-744

Nyomás:

Csokonai Művelődési Központ
Budapest

ISSN 1587-9399

TARTALOM:

Ráczy János:

BLAHA LUJZA

BALATONFÜREDEN ..... 2. oldal

Tóth Dezső:

HALBIK CIPRIÁN ..... 6. oldal

Balogh Ádám:

ÜDVÖZ LÉGY FÜRED! ..... 10. oldal

Németh Ákosné:

100 ÉVE SZÜLETETT

KERESZTURY DEZSŐ ..... 12. oldal

Tóth-Bencze Tamás:

KARÁDY KATALIN

ÉS WINSTON CHURCHILL ..... 13. oldal

P. Herczeg Edit:

FÜREDI EMLÉKEK ..... 16. oldal

Schneider Ferenc:

A KOLOSKA KIRÁNDULÓ

KÖZPONT FÉL ÉVSZÁZADA .... 19. oldal

Kubassek János:

KÖNYVISMERTETÉS ..... 22. oldal

ÚJ SZERZEMÉNYEK ..... 23. oldal

Oláh János:

A FÜREDI ZSIDÓ TEMETŐ ..... 24. oldal

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy
lemondtak tiszteletdíjukról, szerzői jogdíjukról.

Szerzőink:

Balogh Ádám

ny. tanár,
Bad Ischl (Ausztria)

dr. Kubassek János

geográfus, Érd

Németh Ákosné

ny. könyvtáros,
Balatonfüred

Oláh János

egyetemi tanár,
Budapest

P. Herczeg Edit

ny. tanár, Balatonfüred

dr. Ráczy János

nyelvész, Balatonfüred

Schneider Ferenc

ny. erdőmérnök, Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás

könyvtáros, Balatonfüred

dr. Tóth Dezső

ny. könyvtáros, Veszprém

RÁCZ JÁNOS

BLAHA LUJZA BALATONFÜREDEN

I. rész

A LEGKEDVESEBB FÉSZEK

Balatonfüreden több emlékeztető is őrzi a magyar színészetet hosszú időn át meghatározó híres művésznő, Blaha Lujza emlékét, aki nagyon kedvelte ezt a várost és rajongott a tóért, a balatoni fürdésért. 1891 nyarán ezt írta naplójában: „*Néhány percig voltam a vízben, s máris éreztem üdítő hatását. Most következik a nagy csoda, amely ha nem velem történik meg, talán el sem hinném. A vízből kijöve felöltözködtem, és oly frissnek éreztem magamat, hogy egyhuzamban mentem haza a Hortoványi-villáig, nem fogadva el az ismételten felkínált pihenést. Sohase hittem, hogy a Balaton vize oly csodás hatású legyen. Úgy voltam vele, mint a kisleány első szerelmével - én is elmondhattam a költővel: meglátni és megszeretni egy pillanat műve volt ... Szeptember első napjaiban tértem haza. Utolsó fürdésemmel alkalmával megöleltem, megcsókoltam a Balatont ... Telem, bár igen sokat játszottam és tanultam, műszóval élve: jó volt. Sokat fáradtam ugyan, de a fáradságot nem éreztem. Most tapasztaltam csak igazán a Balaton nagyszerű hatását. Alig várom már, hogy újból ott legyek.*” Jóval később már azt írhatta naplójába, hogy „*Az idén töltöttem egyfolytában a tizenötödik nyarat Balatonfüreden, s ha néha-néha nyáron el is mentem valamerre vendégszerezni, a főhadiszállás mindig Füreden volt.*” Ennek a huzamos és hűséges „vendégeskedésnek” állítottak emléket a Tagore sétányon. A Balaton étterem közelében, a platánfa sétány szélén áll a *Blaha Lujza-emlékpad*, melyet a művésznő bronz arcképe díszít. Az emlékpadot 1926-ban terméskőből, fehér füredi mészkőből emelte a hálás utókor a Balatoni Szövetség szervezésével. Szeptember 12-én avatták fel ünnepi szónokokkal, nagy ünnepség keretében. A sétánynak azon a helyén állították fel, ahol füredi tartózkodása idején Blaha Lujza pihenni és szemlélődni szeretett. A pad felső részébe erősített arcképet Sinkó András szobrász-

művész készítette, a művésznőt a Sári bíró szerepében ábrázolja. A bronzrelief felirata: „*Blaháné emlékére*”.

A reformkori Fürdőtelep főutcája volt az 1841-1846 között épült Kerek templomról elnevezett Templom utca. Érdeemes megjegyezni, hogy a ma is látható Szent Antal-szobrot éppen Blaha Lujza ajándékozta a templomnak, balatoni viharból való megmenekülése után. Ebben a ma Blaha Lujzáról átnevezett utcában, a 4. szám alatt áll az a műemlék ház, melynek oromzatán a következő felirat olvasható: „*Ez volt a nemzet csalogányának legkedvesebb fészke.*” Ma az utca felőli késő klasszicista stílusú épület vendéglő, a később épült kétemeletes hátsó rész pedig kényelmes szálloda. Szintén felirat emlékeztet arra, hogy valaha Blaha Lujza nyaralója volt az oromzatos előcsarnokkal épült villa. Az oszlopokkal és timpanonnal kialakított bejárat melletti falon elhelyezett emléktáblán az is áll, hogy az épület műemlék, épült 1861-ben. Ezen a márvány emléktáblán a ház építési idejét tévesen tüntették fel, a Szücs Lajosné építette 10 szobás nyaraló, később Cséry-villa valójában 1867-ben épült. A földszintes villa közepét két oszlop és két szélső pillér által tartott háromszögű orommal ékes portikus emeli ki, az oszlopok sáslevelekkel díszítettek. Egyes források szerint Blaha Lujza későbbi férje, Splényi Ödön 1893-ban vásárolta meg, ettől kezdve egészen 1916-ig gyakran itt töltötte nyarait a művésznő.

BlaHa Lujza naplója szerint csak 1903-ban költözhetett a nyaralóba, ami vélhetően elírás!

Érdekes a villa megvásárlásának története. Abban az időben a Déli Vasúttal, majd Siófokról gőzhajóval jutottak Füredre a vendégek. Mint 1891-ben naplójában írta: „*Elhatároztam, hogy a nyarat Balatonfüreden töltöm. A véletlen is kezemre játszott, mert orvosom, hogy gyógyulásomat siettesse, szintén a Balatont ajánlotta. Kivettük a Hortoványi-villát ... Nagyon gyenge voltam még, mikor Füredre értünk, és többször kellett pihenőt tartanom, amíg a Balaton partjától a villáig értünk. A rövid út oly hosszúnak tűnt föl, hogy én már az első villába akartam betérni, és sehogy sem hittem el, hogy nekem még tovább kell mennem. Férjem mondta, hogy az a villa, amelybe be akartam térni, és amely előtt ismételten pihenőt tartottunk, az első felesége nagynénjéé volt, most pedig Neugebauer bornagykereskedő tulajdona. Nagyon barátságos kinézésű falusi úrilak. Felsőhajtottam: Miért nem lehet az enyém?*” BlaHa Lujza azután naplójegyzeteiből összeállított egy külön fejezetet, melyet Fürednek, „*e bűbájos helynek*” szentelt. Ebben olvashatjuk, hogy „*A második nyáron az Erzsébet Szállodában laktunk ... Már a második évben nagyon megszerettem Füredet, úgyannyira magához láncolt a Balaton ... Ottani ismerőseimet felkértem, ha esetleg egy alkalmas nyaraló eladóvá lenne, tudassák azt velem, de megvallva az igazat, én mindig csak egy házra gondoltam, amely nekem már az első látásra annyira megtetszett. Valahányszor arra mentem - nem tagadom, ezt sokszor megtettem -, mindig elgondolkodtam, ha ez a kis ház az enyim lehetne, és én ebben magamnak és családom részére egy kis fészket rakhatnék, hogy majdan visszavonulásom esetén ott pihenhessem ki az élet fáradalmait, el-elmerengve régi emlékeimen, mert a múlt emléke megédesíti a jelent.*” Álma szerencsésen valóra is vált. Régi füredi orvos ismerőse, Mangold doktor, azzal állított be hozzá, hogy „*Nem is képze-li a bárónő, hogy miért jövök: Neugebauerné meghalt, a villa sürgősen eladó, határozza el magát hamar.*” Nem volt azonban olyan egyszerű a házvásárlás, hiszen nem állt rendelkezésre elegendő pénz. Ismét a naplóból idézünk: „*A véletlen úgy hozta magával, hogy aznap meglátogattam bennünket egy vidéki jó barátunk, és helyeselve a tervet és látva nagy kedvemet a vételhez, biztatott a füredi házat megvenni; s felajánlotta, hogy ha kölcsönre van szükségem, a legnagyobb örömmel kiségit. A nyert biztatások után harmadnapon megvettem a házat, lettem a foglalót, aláírtuk a szerződést. A vételhez*

szükséges pénz egy részét Szabó Imre és Weisz Elek urak szívességéből a Veszprémi Takarékpénztárból, a többit említett barátunk segédkezése által kaptam meg. Tehát füredi háztulajdonos lettem. Azon háztulajdonosa, amely házat első perctől kezdve magamnak szántam.” BlaHa Lujza maradéktalanul boldog volt, „*Beérve az első szobába, leborultam, és úgy adtam hálát a jó Istennek, hogy kérésemet meghallgatta, s forró imában kértem, segítsen meg a jövőben is.*” Sürgősen hozzá is fogott, hogy a villát berendezze, kényelmessé tegye. Nagy örömmel írja, hogy „*Bejártam ismételten a ház minden zegézugát, kertet, pincét, padlást. Nekem minden nagyon tetszett; egyszóval boldog voltam. Siettem Wild bácsinál elkölteni ebédemet - az eszem azonban mindig a házammal foglalkozott. Ebéd után visszasiettem, s elkezdtem tervezgetni, hogy az átvett bútorokat miképpen helyezzem el; ki hol fog lakni, melyik lesz az én szobám, a nappali és az ebédlő? Mi minden hiányzik, s az első berendezéshez mit kell majd Budapestről magammal hozni?*” De a napló elárulja azt is, hogy távolabbi céljai szintén voltak a villavásárlással, ugyanis „*A füredi ház megvételénél nem az a szempont volt az egyedüli, hogy a fürdőző évad alatt saját házamban lakjam. Én a házat visszavonulásom esetére állandó tartózkodási helynek választottam.*”

„A NEMZET CSALOGÁNYA”

De ki is volt ez a lelkes, a Balatonért ennyire meghatóan rajongó művésznő, akinek legvidámabb napja volt, ha Füredre mehetett, és legszomorúbb, ha „kis fészket ott kellett hagynia”? Az 1850. szeptember 8-án, mint Reindl Ludovika született BlaHa Lujza, a XIX. század második felének vitathatatlanul legnépszerűbb színésznője. A szabadságharcban huszártisztként szolgált apja Világos után Várai álnéven beállt a vándorszínészek közé. Leánya már 8 éves korában fellépett, számos gyermekszerepet játszott. Szabadkán megismert első férje, a karnagy BlaHa nevét használta azután a debreceni, majd a fővárosba szerződő énekesnő. BlaHa Lujza ugyanis nem úgy került be a köztudatba, hogy a „nagy tragika” vagy a „nagy komika”, hanem mint a „nemzet csalogánya”. Elsősorban tehát énekesnőként és csak másodsorban színésznőként tartották számon. Végigtekintve népszínmű-szerepein, azt látjuk, hogy végig egyetlen típust kellett eljátszania. És ebben ő saját magát adta, művészegyéniségének lényege természetessége. A magyar dalok minden megjátszottság és színpadiasság nélkül szóltak ajkáról. Mikszáth Kálmán teljes joggal így adta meg

a népszínmű receptjét: „*Legelőször is, vegyünk Blahánét, öntsük körül valami mesével, szőjünk a szerepébe sok nótát, s öltöztessük a darabban minél többször.*” Külföldön is ismerték, 1879-ben Ferenc József és Erzsébet királyné ezüstlakodalmának ünnepein zenekar- és cimbalom kísérettel előadott dalokkal ő képviselte a Monarchia magyar nemzeti-ségét a Bécsi Operában. Néhány évvel később - a Népszínház együttesének bécsi vendégjátékain - a Theater an der Wienben szintén jelen volt a császár, aki kedvelte a népszínművet. A Piros bugyelláris előadásán érdekes és jellemző eset történt. Az idő tájt ítélték el Galiciában lázadás miatt 13 (éppen 13, mint 1849 októberében Aradon!) magyar katonát, és az ügyben a döntő szó a császáré volt. A darab egyik dalát énekelve Blaha Lujza térdre borult, és az alábbi szöveggel fordult az uralkodó páholya felé:

*De szeretnék a királlyal beszélni,
Kérő szóval kegyes szívét elérni,
Felséges Úr, tudom nagy a hatalmad,
Pardont kérek 13 magyarnak!*

Ferenc József azonnal lefordította kíséretével a szöveget, majd kegyesen intett a színpadon térdeplő művésznőnek, hogy kérését teljesíti. Blaha Lujza meghódította Bécsset, vendégszerepléseiről a bécsi és a budapesti kritikusok egyaránt elismerően szólnak a Fremdenblatt, a Neues Wiener Tagblatt, a Wiener Allgemeine Zeitung és az Extrablatt hasábjain. A Fővárosi Lapok 1883. június 8-i számában azt írják, hogy a Burg udvarán felfordult miatta a rend. „*Amint ugyanis Blaha Lujza asszony odament, hogy az őrségváltás látványosságát megtekintse s a zenét hallgassa, egy tiszt ráismert és udvariasan széket hozott ki számára. Ilyen szokatlan figyelemben ott még senki sem részesült.*”

A primadonnákra általában jellemző magánéleti botrányok nem jellemezték. Noha meg kellett küzdenie törvénytelen fia elfogadtatásával, ezenkívül háromszor ment férjhez, a közvélemény soha semmi kivetnivalót nem talált az „őszinte magyar menyecske” erkölcsében. Korábban a magyar szépség-ideál megtestesítője volt. Számptalan dalt, magyar nótát tett híressé. A zene volt a népszínművek lelke, a nóták adták a népszínmű vonzerejét. Néha mintha a kerettörténet csak ürügy, eszköz lett volna a cigányzenés nótázáshoz. A tiszta, művészi áttételektől mentes magyar zenét a népszínmű dalbetétei alkották, és a népszerűség szempontjából sem férhetett kétség ahhoz, hogy ez a zene sajátította ki magyar földön a „nemzeti” jelzőt. (Természetesen a nép alkotta zene, az úgynevezett parasztzene, az ősi magyar dal, a népdal mind stílusban, mind előadás-

módban lényegesen különbözik a nótától!) A szerelmes dalok közül a nagy sláger a „Cserebogár, sárga cserebogár”, Dérynétől kezdve valamennyi híres színésznek biztos sikerszáma volt. Ez a népies dal olyan népszerű lett, hogy Jókai a Rudolf főherceg által szerkesztett sokkötetes Monarchia-könyvben népdalként említi. Blaha Lujza ennek éneklésével mutatkozott be a „Tündérekastély” című igen sikeres darabban. Népies szövegekben leleplező városi háttér, az operett hatása, utánérzések, erőltetetten rusztikus nyelvhasználat, az egyes nyelvjárássok összekeverése, pszeudo-népiesség kíséri születése óta a népszínművet. A városiak, városban nevelkedett Szigligeti Ede, miközben az ideális, romlatlan magyarságot a faluban keresi, nyilvánvalóan nem bírja tökéletesen a népnyelvet. A „Czigány” kéziratában például a zsémbes paraszt-asszony azt vágja férje, Márton gazda fejéhez, hogy „*Kelmed úton-útfélen engem dehonestál!*” Márton gazda dala is idegenül cseng: „*Mikor én még nőtlen voltam, a kapuba kiállottam.*” A fent már említett „Piros bugyellárisban” Csepreghy Ferenc az öreg huszárkáplár jellemzéséhez az elmagyarosított német szavaktól hemzsegő katonaszargont alkalmazza: „*Mármost az a kérdés, milyen bevégunggal lehetne kiségetni az őrmestert abból a Stellungból, hogy fesztung árestomra ne komandéroznák ütet?*” (Hasonló a kuruckor berdó-ja = wer da és egyéb kifejezései; később a Monarchia hadseregében kötelező volt a német vezényszó, pl. hapták! = habt Acht!, muszáj = muss sein! stb.) Ugyanakkor persze a patrióta magyar urakat, akiknek legjobbjai a XIX. századi magyar politika és kultúra irányítói lettek, sajátos kötődés fűzte a nótához, a nótázva mulatáshoz, sírva vigadáshoz nem boncolgattak etnográfiai vagy lingvisztikai kérdéseket.

A Kisfaludy-féle, első dunántúli magyar nyelvű kőszínházon kívül épült Füreden egy nyári színház is, tágas karzattal, páholyokkal. A fedett színpad (Aréna) 1861 és 1935 között állt a mai tenispályák helyén. A Nemzeti Színház primadonnái nyaranta szívesen jöttek Füredre vendégjátékra. Színpadra lépett Jókainé Laborfalvi Róza, Munkácsi Flóra, Prielle Kornélia, Jászai Mari, Medgyaszay Vilma. Blaha Lujza közkedveltségét bizonyítja, hogy tisztelőitől, az adakozó kedvű közönségtől Füreden is számos emléktárgyat, értékes díszművet kapott, melyek egy része Zákonyi Ferenc szerint meg is maradt a Kurszalón padlásán annak leégéséig.

Hála Blaha Lujza füredi vonzalmának, számos híres külföldi vendég fordult meg itt és szerette meg Füredet, illetve a Balatont. A sorban olyanok, mint

a koppenhágai Asta Nielsen, a némafilmek első és egyik legismertebb csillaga. Amikor Budapestre érkezett, első látogatója Blaha Lujza volt, aki meghívta Balatonfüredre, ahol a vendég művésznő igen jól érezte magát. Dán művészeti lapokban meg is emlékezett a balatoni szép napokról és a holdvilágos estén hallott „magyar csalogány” énekéről. Meglátogatta Blaha Lujzát Balatonfüreden a bécsi Stadttheater, illetve később a Burgtheater híres, hírhedt színésznője, aki Ferenc József császár és király bizalmas barátnője volt, Katharina Schratt is. Krúdy Gyula írta Blaháné meséi című elbeszélésében, hogy „gyakran meglátogatták a nemzet csalogányát ismerősei, akik mindenféle híreket hoztak ide a nagyvilágból, miután Blaháné úgy élt füredi tuszkulánumban, mint egy régi magyar nagyszony ... falusi asszony módjára éldegélt Füreden, kakasokat, tyúkokat nevelt meglehetősen tágas udvarán, menyecskésen felkötött fővel, piros papucsban járt-kelt házában ... Blaháné jóban volt Jókaiékkal, amíg azok itt laktak, nem messzire Blaháné kúriájától ama villaszerű épületben, amelyet manapság Füred egyik legrégebbi épületének mondanak, habár Laborfalvi Rózával már nem nagyon lehetett egyezni. De még nagyobb barátságot tartott a községbeli falusi úriasszonyokkal, akik vidéki szokás szerint alkonyatonként nagykendőkben, viklerekben, kézilámpással meglátogatták a magányos Blahánét ... Szívfájdalom nélküli órák, amikor Tihany felől áthallatszik a Balatonon az esti harangszó, és ezen a réven szóba kerülnek a főtisztelendő urak, akik mindig széles batáron és kövér lovakkal járnak át kolostorukból Füredre, és csodálatosan hosszúéletűek ... Blaháné meséi... A tizenkilencedik század békésebb, szemrevalóbb fele, a kiegyezés utáni Magyarország története bontakozott ki az ő mesemondásaiban ott a füredi régi kúriában.”

BLAHÁNÉ FÜREDI HÉTKÖZNAPJAI

Hogyan teltek Blaha Lujza hétköznapijai Balatonfüreden? Napirendjéről is sokat megtudunk naplójából. Szép időben kora reggel, fél hatkor kelt, és sétára indult a Balaton partján. Ismerősei köszöntöttek, de nem kísérték el, mert tudták, hogy a művésznő ilyenkor nem szeretett sokat beszélni. Kivételt csupán dr. Engel Gyula fürdőorvossal, a füredi nők általános kedvencével tett, akinek mindig volt virágja, bókja, új anekdotája. Séta után a közeli kis templomban végezte napi imáját, majd a család összejött, megreggeliztek, és megbeszélték, hogy aznapra mit is főzzenek. Délelőtt fürdés következett, azután a déli hajóhoz mentek, megnézni

kik jöttek, vannak-e közöttük ismerősök? Ebéd után pihenés, és újra séta a fenyvesben vagy a Balaton partján. Némelyik nap színházlátogatás, sőt esetleges fellépés. Vacsora a szabadban. Minden évben felkereste a Tihanyi-félszigetet, a templomot, illetve délutánonként szívesen kikocsizott a szomszéd falvakba ismerősöket látogatni. Társasági ember volt, kedvelte a közös programokat ismerősei körében: „Milyen kétféle érzés a fürdőévad alatt a déli gőzhajók érkezése, mint az évad végével azok indulása; míg az érkező hajók mindig hoznak egy-egy kedves ismerőst, kinek viszontlátásán megörülünk, éppúgy szomorúsággal telik meg a szívünk a távozó hajónál, amely mindig több és több ismerőst szállít el körünkből.” Pinceszerekre, borkóstolókra, nótázásokra, szép kilátású szőlőkbe járt. Szívesen mulatott, hiszen „Néha nekem is kedvem szottyanyik egyet mulatni. Mért ne tegyem? teszem is, csak a jó kell nekem is, is, is. Ilyenkor családommal és néhány ismerőseinkkel ki szoktunk menni a füredi falu végén levő csárdába, pardon, vendéglőbe; a vendéglősné híres jó konyhájáról, a vendéglős, Protivinszky uram pincéjében pedig mindig van nemcsak bajusz, de konty alá való jó borocsk. Az udvaron terítenek, a konyha meg az állás között, azután megered a jókedvünk a maga magyaros egyszerűségében.” Nyári hű társával, Mariska nővérével halmázni szokott, vendégül látta a füredi intézőt, a fürdőigazgatót, a tihanyi és bakonybéli apát urakat, a mellettük lakó Huray főorvos családját, Füreden nyaraló tanárokat, pályatársakat, színigazgatókat és férje vadásztársait. Ahogy múltott a nyár, Blaha Lujza számára egyre fenyegetőbbben közeledett a szezon vége, a pesti visszatérés. Pedig Balatonfüred ekkor a legszebb: „Eltávoznak a fürdővendégek, megkezdődik a falevelek hullása, beáll a tél előhírnöke, a nagy csend. Tulajdonképpen én ilyenkor szeretem leginkább Füredet. Alig van szebb évszaka Fürednek,

mint a tavasz és az ősz. Az esős napokat otthon töltöm, előszedem emlékeimet, el-elgondolkozva az ezekkel kapcsolatos események felől. Olvasgatok, mert igen szép könyvtáram van, összeülünk, és magunk között elbeszélgetünk." Blaha Lujzának azért is volt kedves tartózkodási hely Füred, mert évről évre viszontláthatta ott kedves ismerőseit. Egyformán türelmetlenül várják - ki itt, ki ott - a következő idényt, ha végül csak el kellett menni, ha visszavonhatatlanul elszállt a nyár. A színek új évadra vár, a hideg őszi esők elűzik a vendégeket, bezárnak a fürdők, a vendéglők és kávéházak. Elhallgat a zene, elcsendesedik minden. Kihal a sétány, a kiserdő, elmegy az utolsó hajó. Mint Krúdy fentebb említett elbeszélését befejezi: *„Blaháné elmondogatta meséit a kora őszi alkonyatokon, és mind mélabúsabb lett a kedve, amint az első platánleveleket verdesé le helyükről a mormoló esőzés. Vissza kellett térni Pestre, az ünnepélyekre, a színházakba, a dicsőségekbe, a nagyközönség tapsviharzásaiba,*

holott ő mindvégig a füredi házban szeretett volna megmaradni, hogy barátnőivel estéről estére megbeszélje a helybeli eseményeket. Az őszi síp megszólalt, Blaháné elutazott."

Befejezésül idézzük Zákonyi Ferencet, aki Balatonfüred című munkájában írta: *„Sajnos, a füredi volt színházakból, amelyek egykor a magyar nyelv terjesztő és megőrző helyei voltak és kulturális szerepük igen nagy volt, mára semmi sem maradt. Néhány metszet, fénykép, elsárgult naplótöredékek őrzik az emléküket ... Talán majd az egyszer csak megvalósuló helytörténeti gyűjteményben méltó helyet kap a színház is, amely úgy hozzátartozott a fürdő képéhez, akár a gyógyító vizet adó kút."*

Felhasznált irodalom:

- Balaton monográfia. Budapest, 1974.
Blaha Lujza naplója. Budapest, 1987.
Krúdy Gyula: Blaháné meséi. = Magyarság, 1927. szept. 11.
Molnár György: Világostól Világosig. Arad, 1881.
Történeti emlékek Veszprém megyében. Veszprém, 1980.
Veszprém megye műemlékjegyzéke. Budapest, 1967.
Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Veszprém, 1988.

TÓTH DEZSŐ

HALBIK CIPRIÁN TIHANYI APÁT EMLÉKEZETE

A tihanyi félsziget Gödrös feletti részén van egy forrás, melyet ma Ciprián-forrás néven ismer a közvélemény és a szakirodalom. A 2000-ben megjelent **Veszprém megye földrajzi nevei IV.** kötetében két sorban a következőket olvashatjuk róla: *„Ciprián nevű apát állíttatta helyre a XIX. században. E körül szedték a gyerekek a tihanyi kecskekörmöt."*

A mai nemzedék tagjai, a tihanyi turisták vajon tudják-e ki volt Ciprián apát, akinek a nevét őrzi a forrás? És vajon igaz-e a közölt információ? Az 1960-ban megjelent Turista című lap 2. száma közölt egy képet a forrásról, melyhez a 9. számban Balatonfüred és Veszprém megye közismert és elismert történésze Zákonyi Ferenc a következő kiegészítés közvételét kérte:

„Az igen jól sikerült címlap belső oldalán egy képet láttam, amely a tihanyi Ciprián forrást ábrázolja. Hiányosnak találom, hogy Tihany egyetlen forrásához semmiféle megjegyzést sem fűznek. Talán helyes lett volna az alábbiakra felhívni a figyelmet: A tihanyi Ciprián forrást csak 1912 óta nevezik így, az ekkori apát után.

Addig orosz kútnak, visszaemlékezésésként a forrás vizét évszázadokon át használó orosz szerzetesekre. Ugyanis 1055-ben orosz bazilita szerzetesek telepedtek itt le, akik a tihanyi Óvár sziklafalába vésték be celláikat. Közel kétszáz éven át éltek itt az orosz bazilita szerzetesek egészen a XIII. század végéig. A mostani Ciprián forrás vizét használták ivásra és

annak orosz-kút neve fennmaradt a nép ajkán évszázadokon át, amíg meg nem változtatták azt. ”

A forrás nevét tehát már tudjuk, a következőkben a névadó Ciprián tihanyi apátról kívánunk néhány információt elmondani, ugyanis, ebben az évben több évforduló is köthető a nevezett apáthoz.

Halbik Ciprián Gáspár a Veszprém megyei Dáka községben született 1840. július 6-án. Az életrajzi adatokból annyit tudunk meg, hogy polgári családból. Kutatásaink szerint az édesapa, Gáspár, valószínűleg iparos lehetett, az édesanya, Hus Katalin szintén iparos család gyermeke. A családról nagyon keveset jegyzett fel a krónika. A Halbik család őse valószínűleg a Felvidékről került Dákára. A ritka név csak az 1820-as évektől fordul elő a környéken, ma is csak az ország négy településén élnek, s 41 fő viseli a Halbik családnevet. Közülük 12-en élnek Pápán, kik a dáka Halbik Gáspár fiának, Ciprián testvérének - Antalnak a leszármazottai.

Halbik Gáspárnak 4 gyermeke született, a legfiatalabb volt Gáspár. Dákán ekkor csak a református

iskola működött, így ide írárták be az első osztályba. 1846-ban Csomasz János volt a tanító, aki 1849-ig tanította a kis Gáspárt. 1849-től új tanító került a református iskola élére Mozgai Gábor. Róla tudjuk, hogy már pápai diákkorában kiemelkedett társai közül, később a Pápán megalakult Tanító Képesítő Bizottság tagjaként is működött. Igaz, hogy csak rövid ideig tanította a község református, evangélikus, katolikus szülők gyermekeit, akik ebben az időszakban mintegy 70-en lehettek. Halbik Gáspárt 1851-ben a pápai bencés gimnáziumba írárták be, ahol az első négy osztályt végezte. Ezután Győrben folytatta a 6-7. osztályt, ugyancsak a bencés gimnáziumban. 1857. szeptember 8-án lépett be a bencés rendbe s ekkor vette fel a Ciprián nevet. Ezt az évet novíciusként töltötte Pannonhalmán, itt érettségizett. Utána ugyanitt folytatta a teológiát és 1862. június 10-én ünnepélyes fogadalmat tett a bencés rendnek. Miután az egyházilag törvényes kort elérte és teológiai tanulmányait befejezte 1864. július 31-én szentelték fel áldozópappá. Ezzel egyidőben jogi vizsgát is tett. Augusztus 3-án tartotta meg első szentmiséjét.

Halbik Ciprián további életútja változatos volt. A vizsgák letétele után - 1865-ben - abban a győri gimnáziumban lett tanár, ahol előzőleg diákként tanult, innen Komáromba került igazgatónak, ahol két évet töltött ebben a beosztásban, emellett ellátta a rendházfőnöki tisztelet is. Visszakerült Pannonhalmára, először könyvtáros majd alperjel, majd főapátsági esperes, főiskolai igazgató és főkönyvtáros, három évig perjel, rendi pénztáros.

A kis faluból indult diák 1894-ben jutott el pályája csúcsára.

A tihanyi apát széke 1891. március 13-a óta üres volt, mert az előző apát, Simon Zsigmond súlyos betegségben meghalt. Ezekben az években történt főapát-váltás is: Vaszary Kolos Magyarország hercegprímása lett. Fehér Ipoly, a főapát 1894-ben intézkedett az üresen álló tihanyi apáti tisztség betöltéséről. A rendi szabályok szerint a rend minden tisztségviselőjét megszavaztatták a tisztség betöltéséről. A leadott szavazatokat 1894. március 17-én bontották fel és ekkor kiderült, hogy a legtöbb szavazatot Halbik Ciprián kapta, őrá 101-en szavaztak, míg a következő jelölt 71 szavazatot kapott.

Az itt közölt oklevél másolata szerint: Fehér Hippolyt főapát tanúsítja, hogy Halbik Cipriánt tihanyi apáttá kinevezte, és őt a pannonhalmi Szent Márton székesegyházban 1894. augusztus 26-án apáti áldásban részesítette.

Bármily megtiszteltetés volt Halbik Ciprián részére az apáti kinevezés, nehéz szívvel vett búcsút Pannonhalmától, ahol életének nagy részét eltöltötte s annyi érdemet szerzett. A beiktatási ünnepség fényes esemény volt Tihanyban 1894. szeptember 24-én. A korabeli lapok tudósításai közül idézünk fel néhányat.

A ZALA című lap így ír szeptember 27-én: „*A tihanyi apát beiktatása. Balaton-Füred és vidékének közönsége e 24-én ritka és szép ünnepélynek volt tanúja. Halbik Cyprián az új tihanyi apát ezen a napon tartá bevonulását a néhány éven át árván állt monostorba. A fényes menetet Szentmiklóssy Gyula főszolgabíró vezette őt követte egy ötven lovasból álló diszbandérium ezután jött az új apát nagy kísérettel, kit mindenütt lelkes örömmel fogadtak. Az ő monostor új ura tiszteletére két gyönyörű diadalkaput állított, melynek egyikénél Molnár János jegyző a község nevében fogadta a község legújabb polgárát, ki egyszersmind ennek díszét is képezi. A templom előtt felállított diadalkapunál a rend tagjai és egy csoport fehér ruhás leányka fogadta a nagytudományú főpapot. - A szívélyes fogadtatásért meleg szavakban fejezte ki az ünnepelt köszönetét. Közvetlen a bevonulás után Te Deum tartatott, honnét az apát lakásába vonult a tisztelgő küldöttségek fogadtatására. A fogadásokat pedig 60 terítékű bankett követte és ezzel zárult a fényes ünnepély.* Hasonló hangnemben írt a ZALAMEGYE is: a lap kiemeli, hogy *A beiktatási ünnepélyen részt vett Fehér Ipoly, a pannonhalmi bencés főapát is.*

Verses emléksorokkal köszöntötte volt főnökét Horváth Károly, a pannonhalmi kolostor könyvtárának írnoka:

Emléksorok

Nagyságos Főtisztelendő

Halbik Ciprián

Szent Ányos hitvallóról nevezett tihanyi Apát Úr ünnepélyes beiktatása alkalmából (1894. augusztus 26)

[...]

*Holnap lesz éltidnek egyik legszebb napja
Szent Benedek derék lelkes munkás papja!
Az Apát-méltóság jelvényeit kapod:
Hadd üljem meg én is lélekedben e napot.
Vedd jókivánatim, hisz egyébjé nincsen*

*Szerető szívemnek, itt van minden kincsem
Fogadd el ezt - kérlek - őszintén és híven.
Örömmel: érdemlett méltóságod felett
Fájdalommal: hogy én nem mehetek veled!
[...]*

*A lélek az első, itt kell hát kezdenem
Jókívánságimat hallgasd meg Istenem!
Szent Ányosról vette Apátságod nevé
Nyerd el vele az Ő szent tüzeit s lánghevét!
A pásztorbot lelki hatalmának jele
Magasztos de nehéz feladat jár vele.
[...]*

*Soká lássson az Úr ősi Szent temploma
Amelyre vésve van majd ezredév nyoma.
Érd meg arany-misédet ott ama Szent hegyen
Öregségid csendes őszi alkony legyen...
Terjedjen hosszúra életed határa
Az Egyház, Haza és híveid javára!
S ha majd az életet leteszed... nem bírod...
Legyen majd Neked is nyugvóhelyed, sírod.
Azon Szent helyen hol nyolcszázados sír áll,
Hol álmát alussza András magyar király*

A beiktatási ünnepségek után jöttek a dolgos hét-köznapok. Az apát ideérkezése után azonnal bekapcsolódott a társadalmi életbe, pl. már a következő évben elnöke lett a Fürdőegyesületnek. Az apátság az előző években is támogatta az iskolaépítéseket, s ezt folytatta Ciprián apát úr is. Vezette a Zala és Veszprém megyei gazdaságokat, rendbehozta az apátsági épületeket, nagy gonddal fásította a környéket. Szakszerűen rendszerezte az apátsági könyvtárt, levéltárt. S a századforduló után megkezdődött a tihanyi iskola építése. Elkészíttette az iskola építési tervét, s az ő irányításával végezte az építés felügyeletét László Ágoston, az apátság főépítész. A kivitelezést Baninszegna Ferenc vállalkozó végezte. Az építési tervek jóváhagyása után 1901. december 11-én bejegyezték az építési naplóba, hogy „*A mindenható Istennek nevében az első kapavágás megtéetett*”. A munka gyorsan folyt, alig fél évig tartott, mert a napló szerint az építkezést 1902. július 4-én befejezték. A bekerülési költség 16 289 korona volt, mely 983 koronával több lett mint a tervezett. Az iskola építésére és bútorozására az apátság 20 000 koronát adott, melyet a M. Kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium levélben köszönt meg Halbik Ciprián apátnak.

Az új iskolát 1902. szeptember 28-án, számos illusztris vendég jelenlétében ünnepélyesen felavatták. Jelen volt többek közt dr. Huray István kir. ta-

rez az embernek.- Az iskola az a hely, hová az ifjú nemzedék sereglik, hogy hivatásos vezetők ajkáról szívja magába azon elveket, melyek az elmét földerítik, a szívet nemesítik. Az iskola az a hely, hol a fogékony szív és elme nemcsak a földi boldogulásra szükséges elemi ismereteknek birtokába jut, hogy majdan a társadalomnak hasznos tagja legyen, hanem azoknak is melyeket mint kereszténynek tudni és követni köteles, hogy sírontúli boldogságát is biztosítsa.... Egy jó iskolának első és főtárgya a vallás, mivel az iskola és egyház bensőleg függ össze s egymástól oly kevésbé választható el, mint amily kevésbé téphető le az anyai emlékekről a síró csecsemő... Az iskola áldásos hatását elsősorban a tanító közvetíti és biztosítja. Tiszteletre méltó apostoli munkások! Ismeritek hivatástokat, kötelmeiteket. A szülő szeméfnéjét, a haza gyermekeit, az egyház reményét bizza rátok!

S végül így fejezte be avató beszédét: Adja Isten, hogy ez az iskola az áldások házatája legyen, amelyben az ártatlanság és minden erény virága teljes díszben pompázzon és azon élő növények, kik ide ültetnek, fejlődjenek, tenyészzenek és teremjenek jó gyümölcsöt e földi és az örök életre.” Az előbb közölt versben kért kívánság, hogy „érd meg arany-misédet” meghallgatásra talált Istennél, mert

nácsos, dr. Segesdy Ferenc járásbíró, a balatonfüredi „Erzsébet” szeretetház igazgatótanácsának elnöke, Kanovics György, a szeretetház igazgatója, Nánay Sándor, a balatonfüredi felső népiskola igazgatója, Tihany, Balaton-Füred és a szomszéd községek vezetői, lakossága nagy része.

Az ünnepi beszédet Ciprián apát úr mondotta. Beszédéből idézünk néhány gondolatot, melynek mondanivalója ma is aktuális, ma is elfogadható. Eszmefuttatásának kiinduló pontja az iskola: „Mert mi az iskola? Az iskola ismeretek forrása, mely elménk setét ködfátyolát eloszlatja, mert ami a napsugár a szemnek, az a tanítás és ismeret a léleknek. Az iskola kincsesbánya, melynek aranya gazdagokká tesz minket, tekintélyt is kölcsönöz, jólétet is sze-

1924. július 31-én rendtársainak és tisztelőinek nagy számától kísérve valóban megtartotta gyémántmiséjét. Ugyanekkor ünnepelték apáti működésének 30 éves jubileumát. Ekkor már testben legyengülve, de lélekben teljes frissességben fogadta tisztelői jókívánságait. Az ünnepi alkalomból Magyarország kormányzója kinevezte kormányfőtanácsossá. Munkában, alkotásokban gazdag élete 1927. március 28-án ért véget Balatonfüreden a szanatóriumában. Tihanyban, az apátsági templomban temették el.

Szülőfalujában Dákán, halálának 70. évfordulója alkalmából 1997. április 12-én ünnepség keretében emlékeztek meg Halbik Ciprián Gáspárról, aki a községből indult el és lett tihanyi apáttá.

BALOGH ÁDÁM

ÜDVÖZ LÉGY FÜRED!

*Emlékezés szeretett szülőföldemre és annak érdemes és nagy polgárára,
Nánay Sándor (1864–1944) igazgatóra – nagyapámra*

A régi, olyannyira karakterisztikus füredi fürdőház bejáratának felirata szerint „*e tó testednek nyújt vidor életerőt*” - Én mint Füred szülötte és szerelmese mindig úgy éreztem, amikor Szombathelyről, lakhelyünkről Tapolcán vagy Veszprémen keresztül a Balaton felé közeledtünk, és talán még meg sem pillantottuk a tavat, csak az ember a levegőjét vélte érezni, mint a poraiból megújult főnixmadár lelkünk is új vidor életerőre kapott. S alig tudtuk, Nánay-unokák, kivárni a pillanatot, amikor a vonat megállt a füredi állomáson, hogy nagyszüleink ölelő karjaikba zárhas-sák az évenként általában háromszor hazatérő unokákat. A nyári szabadságot mindig „otthon” töltöttük, de szinte ugyanúgy a karácsonyi szünetet és sokszor a húsvétot is. Mind megannyi ünnepnap volt számunkra, és ezer (meg egy) élményem, fiatal-ságom legszebb emlékei fűződnek Füredhez. Persze nemcsak azért, mert a szabadság alatt mégsem kellett annyit tanulni (a németet jó anyánktól; a kötelező házi olvasmányokat az akkori kiváló magyar iskola-rendszernek hála már nyáron is elkezdtük olvasni, és ugyanígy a következő év magyar költeményeit is) - hiszen tanulni mindig szerettem, önképzőkori elnök és Mária kongregációs prefektus (is) voltam, sőt Hor-thy-ösztöndíjas diáknak is tudhattam magam. Testvé-reim szintén kiváló tanulók voltak. De Füred a maga atmoszférájával, definiálhatatlan varázsával nekünk a felhőtlen boldogságot jelentette! Nem hiába szerettem Eötvös Károlyt - mert ő is szerette a Balatont!

Nyáron a napi fürdés a Fenék-fürdőben, ahol a jó Lidi néni szórakoztatott bennünket napi híreivel és a pecázásával a macskái részére; persze tudtuk, hogy szegénységében nem csak a cicái „táplálkoznak” nap-onként a kis halakkal. Különben állítólag tanúja volt annak az esetnek, amikor Fedák Sári a „szellemeske-dő” Jókainak azt mondta: „*Maga ma milyen feszte-len!*” - Mire Jókai sem maradt adós a (már várható) válasszal: „*Maga pedig milyen meztelen!*” Persze is-mervén az akkori női fürdőruhadivatot tudjuk, hogy meztelenségről szó sem lehetett, hisz a „kilátszó bo-ka” már szinte a mai tanga benyomást kelthette.

Aztán az ebéd utáni kötelező egészségügyi szieszta, majd a séta a Baricskáról le a „telepre”, nézegetni a teniszezőket (később magam is játszottam); séta a Ba-laton-parton megcsodálva Tihanyt és szembenézve a kicsit mindig is - már akkor is! - rivális Siófokkal! Kü-lönösen emlékezetesek maradnak az esti séták: zenét hallgatni a Szántó vendéglőben. Ha jól emlékszem,

egyszer a híres komikust, Farkas Ká-rolyt is élvezhettük ott. Szentmisék a kis Kerek-templomban - nagyapánk persze mindig az „általa épített” Vö-rös-templomba járt, fel a faluba. De a legszebb mindig is odahaza volt, a villában (a Segesdy és Nagy József ny. felsőgallai állomásfőnök fehér tornyú villája között), ahol nekünk „mindenünk megvolt”: gyümölcsös, szőlő, kifutó a Doberdóra emlékez-tető szinte sziklás talaj ellenére. A sok délutáni játék, fára mászás, esti be-szélgetések a kényelmes karosszé-kekben többnyire nagyapánk fejtege-téseit hallgatva, aki szívesen beszélt a

„csillagos égről”, s megosztotta velünk hosszú élete tapasztalatait (valami természettudományi társasá-gnak is levelező tagja volt...) Különben régi vágású kö-vetkezetességében odáig ment, hogy még a szőlő-nyesést is a legnagyobb hőségben is keménykalapban és keménygallérral végezte!

S közben persze az igen gyakori vendégek, akik szívesen jöttek a „Nánayakat” meglátogatni - és nem csak nagyapánk jó borai miatt. Igen meleg barátság fűzött bennünket a „kisházban” lakó Körmen-dy-családhoz, ahol „a bácsi” - kereskedő - a helybeli frontharcos szövetség tagja volt; lánykájuk, Ágica pe-dig gyerekkori kedves játszótársunk. Gyakran jött az Úrhegyi-család a stramm „Tóni bácsival” (a kiskun-halasi kerékpáros zászlóalj parancsnoka volt); s ter-mészetesen Nagy Józsi „bácsiék”, feleségével, Bábuskával, Ilonka lányával és az akkor még „kis La-cikával” (ma Baló László ny. szakorvos)...

Emlékezetes marad a páratlan humorú és igen kreatív pedagógus, Baán Laci bácsi és az aranylelkű, kedvességben felülmúlhatatlan Darnay Bözsi tanító néni - nem beszélve rokonainkról, a Szuhács-Havas-családról! Istenem, milyen kiváló, idealista beállított-

ságú pedagógusok voltak: János bácsi (iskolaigazgató), Marika és Erzsike lányaival, Jancsi pedig nekem lett tisztársam. Baán Laci humorával kapcsolatban idéznem kell azt az esetet, amikor a „Balatonfüred” újságban beszámolt a füredi polgár „panaszáról”, hogy a csizmájában a kapca gyanánt használt újságpapíron a „Szerkesztő Úr” cikkeinek *nagybetűi* igen nyomják a lábát... (O, sancta simplicitas! - Ó, szent együgyűség!)

Nagyapánk, és a jóságos nagymama öt gyermeket adott a hazának. Az első kislány igen korán meghalt. Feri bátyánk, a legidősebb fiú az utolsó előtti isonzói csatának lett az áldozata. Sándor az Országos Gazdasági és Erdészeti Akadémiát (a Georgikon utóda) végezte Keszthelyen, és mint vezető fővárosi tisztviselő ment nyugdíjba. Édesanyánk, (Nánay) Mária polgári iskolai tanárnő Balogh Endre tanárnak, Erzsébet húga pedig Fekete Zoltán tanárnak lett a felesége. Nagyapánk konzervatív katolikus és nagy patrióta volt. Legitimista. Az augusztus 18-20-i tihanyi ünnepségeken mindig jelen volt. Mint nyugalmazott polgári iskolai igazgató a római katolikus egyházközség-szervezője és világi elnöke volt, akinek nagy része volt az azóta is álló Vörös templom építésében. Emlékét először egy márványtábla őrizte, amely aztán eltűnt, jelenleg egy egyszerű tábla emlékeztet rá az oltár jobb oldalán. Templomépítéséért a „Pro Ecclesia et Pontifice”-vel lett a pápa által kitün-

tetve. - Őszinte barátság fűzte Luttor Ferenc egykori füredi plébánoshoz, aki őt, „a Sándor bácsit” mint pápai protonotárius haza-hazalátogatásai alkalmával mindig felkereste.

Nánay Sándor erős akaratú és igen konzekvens ember volt. Sokat olvasott és egyszerűen „sokat tudott”. Könyvtárának gyöngyszeme - részemre! - Graza György (1848-49) „**A szabadságharc történeté**”-nek kötetei voltak. Családom patrióta, irredenta nevelése mellett ez az olvasmány is motivált, hogy a kiváló érettségi után a Ludovikára mentem.

Ha jól emlékszem, Fürednek többnyire miniszter parlamenti képviselője lévén egyszer Radocsay miniszter is meglátogatta nagyapámat a villában. Nekünk, unokáink, persze a lehető legnagyobb elismerést, hogy ne mondjam „kitüntetés” egy egészen más eset jelentette. Még alsós gimnazista öcséimmal, Bandival és Balázssal kirándultunk Tihanyba, ez alkalommal gyalog. A Belső-tónál találkoztunk egy fehér hajú, bajuszos, csizmás jó magyarral, egy disznópásztorral, csutorával az oldalán, aki megszólított bennünket:

- Honnan jönnek fiatalurak?
- Balatonfüredről.
- Ott is laknak?
- Nem, Szombathelyen.
- S mit keresnek Füreden?
- Nyaralunk.

- Kinél? - S mondtuk, hogy a nagyapánknál.
 - Hogy hívják? - S amikor én a nevet mondtam, hogy „Nánay Sándor!”, az öreg csutorás magyar levette a kalapját, és csak annyit mondott:

- Hű, az öreg Nánay, az egy igen hírös ember!

Ne vegye rossz néven az olvasó, hogy ha most, 83. évemben is szinte könnyek szöknek a szemembe, mert ez az elismerés, ez a „kitüntetés” nekünk többet jelentett, mint az összes eddig felsorolt együttvéve.

A sok felejthetetlen esettel kapcsolatban a nekünk mindig békét és boldogságot jelentő Füredről jut eszembe (persze nekem is úgy mesélték később: „akkor még”, amikor a dolog történt, csupán életem első óráit éltem): amikor nagyapánk első unokája megszületett (ez én voltam), apám sógora, a fiatalabbik Nánay lány, Erzsébet udvarlója és leendő férje, Fekete Zoltán, a páratlan humoráról ismert tanárkolléga, reggel iskolába menet megtudva, hogy az igazgató nagypapa lett, a közeli vegyeskereskedésből két üveg konyakkal a hóna alatt jelent meg a tanáriban. Éltették a frissen sült apát (az én apámat), a most már nagypapa igazgatót, és senki sem gondolt arra, hogy órára menjen. A pedellus szaladgált egyik osztályból a másikba, és próbált rendet teremteni. Így múlt el a második óra is, amikor is a nagyszünetben lejött az igazgató a villából, és megjelent a tanáriban. Erre minden kolléga tett egy

zavart mozdulatot az osztálykönyvek irányába, mint ha éppen menni akarna az órára. Nagyapám egy pillantással „áttekintette a helyzetet”, és elhangzottak a sokat idézett szavak: „*Uraim, így már nem! Inkább hazaküldjük a gyerekeket.*” Így lett 1921. május 27-i születésnapom Balatonfüreden iskolai szünnap. Oh, szép békevilág, szép füredi humanitás!

...És azután kikerültem a frontra, ő pedig - nagyanyánk után - 1944. augusztus végén, közvetlenül a román átállást követően összeroppant és meghalt. Utolsó szavai is családját, de közvetve a hazát is illették. „*Balázs jó pályát választott. (Gépészmérnök.) - Bandi? Vajon milyen munkafeltételei lesznek a várható orosz megszállás korában egy jogásznak? - De Ádi? Hivatásos tiszt?*” - Igaza lett. A sorok írója mint egy háború utáni ellenállási mozgalom részese 1948 és 1956 között nyolc és fél év alatt összesen 33 börtönben és szibériai kényszermunkatáborban maradt hű esküjéhez: „*A Hazáért mindhalálig!*” - De életem említett állomásain, különösen a kat. pol-on és az ÁVO-nál megélhettem azt, hogy az ember az Úristent igen közel érezhette magához...

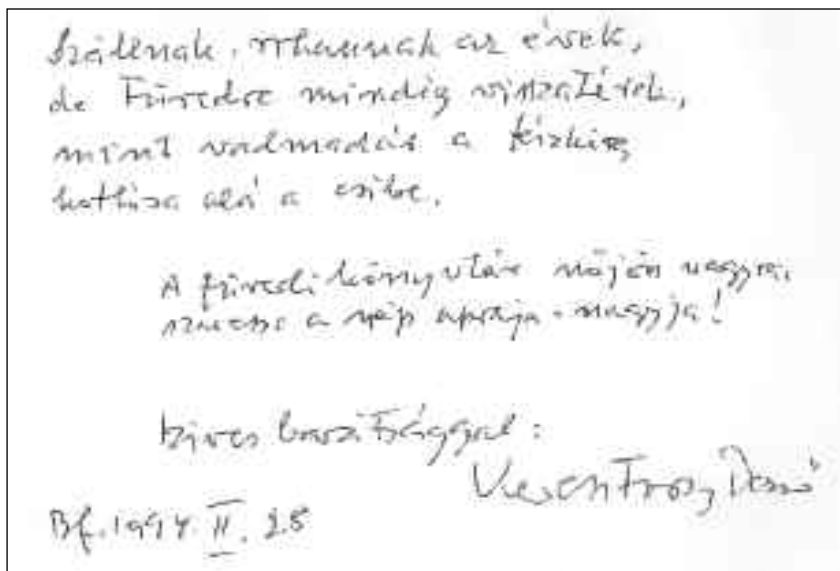
Nagyapám keresztlevele bizonyítja egyszerű származását, azt hogy kizárólag tehetsége és vasakarata eredménye, hogy polgári iskolai tanár, illetve igazgató lett.

NÉMETH ÁKOSNÉ

100 ÉVE SZÜLETETT KERESZTURY DEZSŐ KÖLTŐ, BALATONFÜRED VÁROS DÍSZPOLGÁRA

1994. február 14-én, a szívkorházban pihenő, 90. életévében járó Keresztury Dezső költő és felesége, az Eötvös Lóránd Általános Iskola tanárának, György Péternek kíséretében a Városi Helytörténe-

ti Gyűjteménybe látogatott. Őszinte érdeklődéssel ismerkedett munkánkkal, és kedvesen hívott, látogassam meg, hogy folytathassuk a megkezdett beszélgetést. Február 23-án kerestem fel kórházi szobájában, ahol sokáig beszélgettünk kettesben az általa is oly szeretett Füredről. Kértem, hogy üzenjen a nyári helyismereti táborban részt vevő általános iskolás gyerekeknek: miért fontos, hogy megismerjék lakóhelyük múltját. (Hangszalagra vett gondolatait a tábor nyitáskor meghallgattuk, szövegét írásban is kézhez kapták.) Látogatásakor nem volt idő arra, hogy a gyűjtemény vendégkönyvébe bejegyezzen, ezért a fenti kedves sorokat egy külön papírlapra utólag írta február 28-án, és barátját, dr. Horváth Mihály professzort kérte meg, hogy adja át a gyűjteménynek.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KARÁDY KATALIN ÉS WINSTON CHURCHILL TITKOS ROMÁNCA BALATONFÜREDEN

2000-ben érdekes cikk jelent meg a Magyar Nemzet hasábjain Churchill angol politikus és Karády Katalin füredi találkozásáról és fellebbanó szerelméről. Akkor hosszas kutatás után, mivel semmi nyoma nem volt, ami alátámasztotta volna ezt a kiemelkedő történelmi eseményt, arra a következtetésre jutottam, hogy a sztori valószínűleg csak a cikkíró képzeletének szülötte. Tagadhatatlan viszont, hogy az írás érdekes és a szerzőnek a történet mellett szóló érvei és a „bizonyítékok” elég meggyőzőek, ha olyan valaki olvassa el, aki nincs legalább nagyjából tisztában a tényekkel. Őszintén szólva, első olvasásra még nekem sem tűnt fel semmi különös. Aztán alaposabban elolvassva, kezdtem kételkedni a hitelességében. Kezdve azon, hogy a „falumúzeumban” (egész pontosan: Helytörténeti Gyűjtemény) nem található sem Winston Churchill szivarvágója, sem pedig Karády Katalin törött nyelvű teniszütője. Eddig egyetlen egy történettel sem találkoztam, leszámítva a Magyar Nemzetben megjelentet.

Néhány hét múlva pedig, Angliából telefonon is érdeklődtek a relikviák után, mondván olvasták a kérdéses cikket. Akkor kezdtem el alaposabban utánanézni a témának és akkor azzal, hogy Füreden biztos nem történhetett, lezártam tekintetemet a kérdést. 2004 januárjában dr. Kubassek János, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója füredi látogatásakor mesélte milyen érdekes cikkel találkozott kutatásai során. Gyorsan kiderült, hogy ugyanarra az írásra gondolunk. Beszélgetésünket követően úgy gondoltam, hogy nem ártana tisztázni ezt a kérdést. Talán így megelőzhetjük azt, hogy valaki könyvet szentel Churchill kalandjának.

Először is következzen a kérdéses írás, majd utána az én észrevételeim.

Benyovszky László: Sir Winston Churchill: Summer on the Lake (Balatoni nyár): Lappangó remekművek = Magyar Nemzet 2000. június 24. 36. p.

„Sir Winston Churchill mozgalmas életét nem kell bemutatni az olvasónak.” „...”, 1929-ben európai tanulmányútra indult, s többek között eljutott Magyarországra is. Churchill három hetet szándékozott a Balaton partján tölteni, s itt elsősorban a Badacsony poszt-szecessziós megörökítésével kívánt foglal-

kozni, ám terveit az élet megghiúsította. Találkozott ugyanis valakivel, akiről több mint alapos okunk feltételezni, hogy nem más, mint Karády Katalin (erről tanúskodik többek között Churchill fotóalbuma, illetve a Karády naplójába ragasztott kép). A középkorú Churchill és az éppen nagykörűvé vált színinövendék a füredi tenispályán találkozott egymással, s románcuk hevességét a helybéli anekdoták máig őrzik, nemkülönben a falumúzeum egy tárlója, ahol együtt látható Churchill szivarvágója és Karády Katalin törött nyelvű teniszütője. A viharos kapcsolatot titokban kívánták tartani, de alkotóművészetükben mindketten megjelenítették. Karády Katalin állítólag személyesen írta a Hamvadó cigarettavég című slágerének szövegét, igaz, hamvadó szivarvéget említve, de mivel ez prozódiailag nem jött ki, producere az ismert módon átírta a szöveget. Churchill pedig egy kisregény-nyel adózott Karádyval töltött három hetének.

Sir Winston **Balatoni nyár** című műve 1938-ban magyarul is megjelent, ám Karády Újszászy tábornoknál személyesen intézkedett bezúzatása ügyében, s nem eredménytelenül.

A műben az ifjú angol festő éppen csipőre tett kézzel, szivarozva sétál a füredi tenispálya mellett, amikor egy teniszlabda leveri fejéről új, nyúlszőr cilinderét. Párbajra gondol hősiünk, ám amikor megpillantja a labda gazdáját, Katinkát, nagyot dobban a szíve,

A kép vélhetően montírozott

s rejtélyes okoknál fogva leolvassa a szemközti bodega feliratát: „Lengosz, pelecájnte”. Ebből az angolos műveltségű Katinka arra következtet, hogy a jóvágású angol úr lángosra, illetve palacsintára invitálja, amelyet szintén rejtélyes okoknál fogva nem utasít vissza, s odahagyva báró Ecsedy Mátét, beül Murchill-lel (Churchill alteregója a regényben) a söntésbe.

Ám a vérig sértett Ecsedy báró nem hagyja annyiban a dolgot, közvetetten inzultálja az angol „jöttmentet”, s kétszer annyi palacsintát rendel Katinkának a szomszéd asztaltól, mint a takarékos angol, és azt ordítja, hogy „így mulat egy magyar úr!” Murchill először is elfogyasztja Ecsedy palacsintáit, majd félreérthetetlen jelét adja ökölpárbajra való hajlandóságának, mert egy kimért meghajlás után orrba vágja Ecsedyt, akit ezek után a füredi szívkórházba szállítanak, s többet elő sem kerül a könyv lapjain. Románcuk intim részleteit Churchill jótékony homályban hagyja, s inkább kifinomult, művészetekről szóló beszélgetéseiket rögzíti, illetve gasztronómiai élményeiket ecseteli szemléletes módon. Így ismerkedtünk meg közös hekkvacsorájuk részleteivel, illetve megtudhatjuk, hogy hölgyeknek nem szabad egymás után sajtos-tejfölös lángost és kakaós palacsintát fogyasztaniuk, valamint hogy a kovászos uborka jó. A történet legfájdalmasabb pillanata a búcsúzás, amikor is Murchill felszállni készül a füredi vicinálisra, elmaradhatatlan szivarjának parazsa pedig a forró ölelés közben Katinka negligzójába esik, ám a hamvadó kis fehér parázs végül alant kihull, s így Katinka nem lobban lánggra.”

Eddig a cikk. A történet érdekes, csak nem igaz.

Karády (Kanzler) Katalin Budapesten született, 1912. december 10-én. Apja kiszámíthatatlan természete, a lóverseny iránti szenvedélye megkeserítette családjá életét. Tizenhat éves korában, a család nyomasztó légköréből menekülve, feleségül ment a nála 30 évvel idősebb Vargha Rezső adóhivatali főtiszthez. A házasság nem tartott sokáig. Elváltak. Ettől kezdve kérdéses, hogy miként, miből tartotta fenn magát. Karády naplójában csak arra utal, hogy megismerkedett egy Budapesten időző gazdag angol vagy amerikai férfival, aki elutazása után is támogatta: „Az ismeretlen idősebb férfi volt, de olyasvalaki, akinek minden mozdulatán és hangsúlyának árnyalati rezdülése in is érezni lehetett a választékosságot. Olyan kellemesen gazdag, amilyeneket mi, pesti nők többnyire csak filmekben látunk. Magyar születésű, de már hat éves korában külföldre került, és nem is beszél anyanyelvén. Londoni pénzember, Amerikában is érdekeltégei vannak. Mindez inkább odavetett megjegyzé-

sekből, félszavakból és a barát kotnyeles, de megilletődött indiszkréciójából tudódott ki; ő maga keveset beszélt önmagáról, eleinte éppenséggel semmit” ....„Az új ismerőssel sokat sétáltam és üldögéltem. Merem állítani, hogy az első férfi volt, akinek a számára mindig akadt mondanivalóm. Az első férfi, aki engem sem untatott soha. Mert addig nagy és intim kibeszéléseket mindig csak nőkkel tudtam rendezni. Már-már azt hittem, hogy igazán csak nő értheti meg az embert, a lélek legfinomabb apróságai iránt csak bennük találatik megfelelő érzékenység.”

A művészpályán Karády (akkor még Kanzler) Katalint egy másik férfi indította el, jó tíz esztendővel később, mint ahogy a cikk szerint a flört megtörtént. A harmincas évek végén találkozott Egyed Zoltánnal, író-újságíróval, s a színikritikus csalhatatlan érzékével és tapasztalatával azonnal felfedezte benne a tehetséget. A művészi pályán befutott karrierje ezután következett. Rendkívüli népszerűsége tett szert. Ennek köszönhette Újszászy Istvánhoz (a magyar katonai hírszerzés főnöke) fűződő ismeretségét - kapcsolatát. Karády ellenállási akcióit Újszászy „fedezte” egészen addig, amíg német megszállást követően, 1944 áprilisában a Gestapo mindkettőjüket le nem tartóztatta.

Karády - vagy szerencséje volt és a börtönben elfeledtek róla az összeomlás heteiben, vagy - ami valószínűbb - már ismertségének és népszerűségének köszönhetően köszönhetően - életben maradt. 1951-ben az új rendszerből kiábrándulva elhagyta az országot. 1990. február 7-én hunyt el az Egyesült Államokban. A Farkasréti temetőben van eltemetve.

Újszászy ismeretségei révén szintén túlélte a német megszállást és nyilas terrort, de 1947-et követően áldozatul esett a politikai tisztogatásoknak.

A feltételezést, miszerint az angol pártfogó Winston Churchill lett volna, tulajdonképpen maga Karády cáfolta meg, mert az illető „magyar születésű”, továbbá az a tény, hogy Churchill soha nem járt Magyarországon.

Ami az állítólagos irodalmi megörökítését illeti a „titkos románc”-nak, némileg ellentmond az tény, hogy Churchill (1874. november 30-án született a Blenheim-kastélyban, az Oxfordshirei Woodstockban) egyetlen regényét 23 éves korában kezdte el írni Indiában „Affairs of State” („Államügyek”) címen. A regény előbb folytatásokban a „Macmillan's Magazine” folyóiratban jelent meg, végleges címe „Savrola” lett. A regény egy képzeletbeli Földközi-tengeri országban (Ruritánia) lezajló forradalmi eseményeket írja le, amelynek szellemi vezére a címszereplő. A történet természetesen nem nélkülözi a szerelmi szálat és az önéletrajzi vonatkozásokat sem. Önálló kötetként 1900-ban jelent meg először. Mindamellettt maga a szerző sem tartotta sokra ezen irodalmi alkotását, bár a könyv több kiadást is megért, utoljára 1954-ben a szerző 80. születésnapja alkalmából. De nem ezért a művéért adták Churchillnek az irodalmi Nobel-díjat 1953-ban, hanem a II. világháborúról írott munkájáért. Valószínűleg valamelyik későbbi kiadás időpontja készíthette a kérdéses cikk íróját (szerinte 1938-ban jelent volna meg magyarul) arra következtetésre, miszerint a regényt Churchill és Karády titkos románc ihlette volna. Ez esetben érthető lenne Újszászy István könyvbevezetési akciója, hogy igyekezett eltüntetni a minden bizonytalanságot válható ismeretség nyomait, bizonyítékait. Ez ugyanakkor azt is megmagyarázná, hogy miért nincs könyv: Újszászy tábornok eltüntette az utolsó darabig. (Bár szerintem, akármilyen hatékonyan hajtották volna végre a tábornok utasítását, néhány példány biztos megmaradt volna.) De mi oka lett volna Karádynak arra, hogy erre kérje új barátját? Ennyire kínos lett volna neki a majd tíz évvel korábbi kalandja?

Amennyiben Churchill járt volna hazánkban, és ismeretsége volt a 16–17 éves, frissen elvált fiatalasz-

szonnyal, akkor Karády Katalin az országból való távozásakor nyugodtan kérhette volna a politikus segítségét és támogatását, hiszen W. Churchill 1951-1952-ben ismét kormányfő volt.

De Karády nem tette. Inkább csendben eltűnt Braziliában, majd az Egyesült Államokban élt.

Én még abban is kételkedem, hogy Karády egyáltalán járt-e valaha Füreden. Hogy miért gondolom így? Egyrészt a helyi sajtóban ennek semmi nyoma. Természetesen erre azt lehet mondani, hogy 1929-ben ő még annyira ismeretlen volt, hogy erről az eseményről nem számoltak be. Ez igaz, de amikor már ünnepelt filmszínész lett, valószínűleg visszatért volna a fiatalkori románc helyszínére. Ennek már biztos, hogy nagy visszhangja lett volna. Ki tudja, talán még díszpolgárnak is megválasztották volna.

Továbbá: Füreden nem létezett Anna vendéglő. Annuska-nyaraló igen, de ez mégsem ugyanaz. Az 1920-as, 1930-as években nem árultak „hekket” (lásd: „hekkvacso”) a Balatonnál. E tengeri hal a hetvenes években jelent meg a tóparti vendéglők étlapján. Az pedig, hogy a „szívkórház” (lásd: báró Ecsedy ambuláns ellátása) a kérdéses időszakban még nem szívkórház, hanem „Erzsébet szanatórium” volt, már „elhanyagolható” részletkérdés.

Feltételezve a Churchill és Karády között kialakult kapcsolatot, az szerintem nem Füreden történhetett volna. Mint szórakozóhely inkább szóba jöhetett volna a déli part üdülőhelyei közül valamelyik, talán Balatonföldvár. Ha Karády egyáltalán eljött a Balatonra angol csodálójával, pártfogójával, az valószínűleg itt történhetett. Balatonföldváron valóban megfordult, gróf Széchényi Emil villájában vendégeskedett, amint arról az épület falán levő emléktábla szövege tanúskodik, többek között említve Karády Katalint is. Elképzelhető, hogy teniszezett Földváron. Viszont ott nincs falumúzeum, és az Anna-vendéglőnek sincs nyoma. Itt természetesen megfordulhatott Karády Katalin úgyis mint éppen felszolgált fiatal hölgy, éppúgy mint a már ünnepelt színésznő. De tekintve, hogy Winston Churchill ismereteink szerint Magyarországon sem járt, nemhogy a Balatonnál, sőt netalán Füreden, úgy kénytelen vagyok azt a feltételezést megkockáztatni, hogy a szóban forgó románc annyira titkos volt, hogy még maguk az érintettek sem tudtak róla.

Felhasznált irodalom:

- Benedek István Gábor: Ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte... Budapest, 1998.
 Sebastian Haffner: Churchill. Budapest., 2003.
 Karády Katalin: Hogyan lettem színésznő? Budapest., 1989.
 Magyar Nagylexikon. Budapest, 1999-2004.
 Keith Robbins: Churchill. Budapest., 1997.
 Vlagyimír Truhanovszkij: Winston Churchill. Budapest., 1976.

P. HERCZEG EDIT

FÜREDI EMLÉKEK ...

Írásommal a múlt ködbevesző emlékeit, a „boldog békeidőket” szeretném megidézni, Füred egy kis darabját, a parkot és a Tagore sétányt kívánom bemutatni, a teljesség igénye nélkül úgy, ahogy az gyerekkori emlékeimben él.

Füred a 40-es években járási székhely volt, jól fejlődő, polgárosodó község. A vasútvonal fölött volt a falu, az útkeresztezéssel kezdődött az igazi Fürdőtelep, amelyet mi csak Telepnek, az idősebbek pedig Savanyúvíznek vagy Savanyóvíznek neveztek. Teljesen más jellegű életet éltek az emberek a faluban, mint a telepiek.

Mi a 40-es évek elején a Kossuth Lajos utcában laktunk, tehát a faluban, a nyarakat azonban keresztzüleimnél, a Nádor és Ady Endre utca sarkán levő házban töltöttem unokatestvéremmel, a pápai diákkal - akire büszke volt az egész család -, mert nagyon jó tanuló volt. Keresztzüleimnek nem volt gyerekük, keresztapapa a füredi állomás főnöke volt, korán nyugdíjba ment, szeretett utazni, úszni, kocsolyázni, s nagyon sokat foglalkozott velünk.

Ebben az időben Fürednek három strandja volt, a Fenéki strand (a mai kemping területén), ide a falusiak jártak, a Hidegfürdő vagy uszoda cölöpökön állt a vízben, kb. a Széchenyi-szoborral szemben, fahídról közelíthettük meg, s az Esterházy strand.

Nyáron, ha jó idő volt, minden nap strandoltunk. Tíz éves koromig keresztapám elkísért a fürdőbe, amikor már megtanultam úszni (fogalmam sincs, hogyan, ki tanított meg), egyedül, illetve a barátnőmmel is elmehettem a strandra. Otthon egy kikötés volt csupán, hogy délre haza kellett érnünk, ebé-

delni. A legnagyobb melegben loholtunk haza, mert ha lekéstük a déli harangszót, nem mehettünk vissza fürdeni. Így nyáron egész napokat töltöttünk a vízen, ugráltunk, úsztunk szakadatlanul, estére jól elfáradtunk. Elég edzettek voltunk, nem betegeskedtünk.

Mi leginkább az uszodába jártunk. A vasúti síneket elhagyva a Jókai utcán mentünk lefelé. Az út bal oldalán panziók voltak, jobb oldalon néhány ház állt. A Horváth Mihály utca sarkán levő kertvendéglőből kellemes zene hallatszott ki. Az útkeresztezés után, az áruházal szemben piroslott a benzinkút. Továbbhaladva a Jókai úton jobbra-balra lépcső vezetett fel a pedagógus üdülőkhöz. A Döry villa - ma Astoria - Füred egyik legszebb nyaralója volt. A Jókai villa akkor panzióként működött.

Tulajdonképpen a Blaha Lujza utca és környéke volt a fürdőélet központja. Az igazi „Telep”. A Kerek templom előtt (mi kápolnának hívtuk) magasodott a terméskőből álló Jókai emlékmű. A Blaha utcán továbbhaladva láthattuk a gyönyörű Huray házakat, a Blaha villát, az gyógyszertárat, a Grand Hotelt, a Kurszalonnal, az étteremmel, a fedett sétánnyal, és itt volt a kaszinó is. Az út jobb oldalán az épületek egy része még ma is áll; a fürdőigazgató háza, a Sümegi ház és a cukrászda stb. Itt felejtetetlen süteményeket ettünk, pl. a négusbombát, gondolom az abesszin háború idején nevezték el ezt a süteményt a Négusról. Ez egy teniszlabda nagyságú gömb volt, ostyából készítették, tejszínhabbal töltötték meg, és csokoládémázzal vonták be. A Hermína-udvar, a Terézia-udvar épületeiben szálló-

dai szobák voltak. Azután következett az üzletsor, melynek nyomait ma is láthatjuk. Ezek az üzletek a Stefánia Szálló földszintjén helyezkedtek el. Legemlékezetesebb volt a „Vezér Divatáruház”. A Blaha Lujza utca végén elértünk a Gyógy-térre, melyet balról a Kurszalón, szemből az Erzsébet szanatórium határolt.

Itt az ivócsarnok közepén levő kerek kútból fehérköpenyes asszonyok kínálták a jó hideg savanyúvizet, mely akkor emlékeim szerint több szénsavat tartalmazott, mint most. Itt mindig megálltunk, ittunk egy jót, s folytattuk utunkat az uszoda felé.

A Gyógy-teret elhagyva a parkba értünk. Itt kezdődött számunkra a mesék birodalma. A parkban a fák akkor sokkal sűrűbben álltak, mint most, alattuk páfrányszőnyeg borított mindent. A virágokat mindig locsolták, a vizet a Balatonból szivattyúzták. Párárs volt a levegő, kicsit trópusi erdőkre emlékeztető.

A község főkertésze Holényi Gyula volt akkor, nagy tudású szakember. A Margitszigeten is dolgozott, sokszor szakértőként is tanácsot kértek tőle. Munkája, tudása meg is látszott a füredi parkon.

Az Eötvös-szobor közelében levő rózsalugast mindig rózsaszín babarózsával futtatták be. Most két lekopott pad árvalkodik a lugas helyén. Az Antall emlékmű mögött kő támfal látható, ebbe a falba 2–3 kis barlangot építettek, ráccsal zárták le, s bennük egy-egy törpe állt. Estéknként a barlangokat színes villanykörtekkel világították ki. Mikor erre jártunk, mindig beköszöntünk a törpéknek. Mai szemmel nézve mindez talán giccsesnek tűnik, de nekünk a mesék világát idézték. (Ekkor jöttek divatba a Walt Disney filmek, Hófehérke és a 7 törpe stb.)

Az Antall emlékműtől kissé balra, Nagy-Magyarország virágokból kirakott térképében gyönyörködhattunk.

Néhány lépcsőn a sziklakertbe jutottunk. Itt különös egzotikus virágok pompáztak. A sziklakert ma is megvan. Innen a Tibor-fürdő felé sétáltunk. Az épület két oldalán két hatalmas fa ágai sátorszerűen hajoltak le a földre, alatta padokon lehetett hűsölni. Az épület előtt működött a kis szökőkút.

A nagy szökőkút Medgyessy Ferenc alkotása helyén állt, estéknként ezt is színes villanykörtekkel világították ki. A Blaha-padtól keletre a buxusbokrokat asztal, szék, kakas, tyúk alakúra formázták meg. A parknak ez a része volt a japán-kert.

A füredi panziók, szállodák tavasztól őszig megteltek. Sokan csak nyaralni jártak ide, mások a szanatóriumban gyógykezeltették magukat. A szénsavas fürdő csodákat tett, s méltán emlegették Füredet a szívbetegek Mekkájaként. Ehhez a címhez természetesen olyan környezetet kellett teremteni, mint amelyet a park szépsége adott. Aki nem a szénsavas

fürdőt vette igénybe, az a Hidegfürdőbe, az uszodába járt fürdeni. Vaszary Pál szemléletes visszaemlékezéséből magunk elé tudjuk képzelni a régi fürdőházat. (Füredi História II. évfolyam 3.szám)

A parkban nyáron délutánonként kezdődött az élet. A fürdővendégek sétálgattak, a padokon ülve beszélgettek, gyönyörködtek a Balaton szépségében. Estefelé az éttermekből halk zeneszó hallatszott. Vasárnaponként, délutánonként a falusiak, a környékbeliek is szépen felöltözve, lementek a „Telepre”. Itt mindig sok érdekes látnivaló

akadt. Úgy emlékszem, a Széchenyi-szobor környékén volt egy zenepavilon, ahol balalajka-zenekar játszott, délutánonként (vagy csak vasárnaponként?), jellegzetes orosz ruhákban. Azt mondták akkor, hogy egy emigráns orosz arisztokrata család tagjai szórakoztatják a közönséget. Hogy ez igaz volt-e, nem tudom.

A Balaton Étterem helyén volt Győrffy néni étterme és kávézója (gyönyörű nagy terasszal). A fagyaltot nagy talpas poharakban, ostyával szolgálták fel. Ilyen fagyaltot, mint Győrffy nénié volt, soha többé, sehol sem találtam.

A sétányon rendezték meg a Borhetet, ide „filléres” vonatokkal utazhattak az ország minden részéből.

A mozi már az én gyerekkoromban is működött. Vasárnap délutánonként 3 előadást is tartottak. Az előcsarnokban, a büfében „Zizi” cukorkát vehettünk, s a nézőtéren kicsit szecessziós páholyokban izgulhattuk végig a filmeket. A szünetben pedig a fekete ruhás jegyszedő hölgyek egy réz pumpából illatos vizet spricceltek szét, hogy felfrissítsék a levegőt.

Ma is áll még az egykor elegáns Ipoly szálló, a Stefánia Yacht klubot szerencsére felújították.

Hosszú oldalakon lehetne még sorolni mindazt a sok szépséget, ami a régi Füredet jellemezte, de emlékeim közül csak a legfontosabbakat próbáltam felidézni.

Azután jött a háború, és megváltozott minden. Eltűntek az elegáns fürdővendégek, felrobbantották az uszodát, lebontották a Jókai emlékoszlopot, a szökőkutat. A villákat államosították, hogy mi lett a tulajdonosaikkal - nem tudom.

A háború után más élet kezdődött. Az üdülők a szakszervezetek tulajdonába kerültek, s az ország minden részéről jöttek a beutaltak, akik felejthetetlen napokat töltöttek itt. A mólón Kárpáti zongorázott, amerikai hadifogságból jött haza, hozta magá-

val a legújabb slágereket, a fiatalság meg vígan ropta a szambát, rumbát. Tudomásul kell venni, hogy a régi világ elmúlt, és már csak emlékeinkben él tovább.

Ki emlékszik itt már Holényi Gyula főkertészre? Mi lett a Grand Hotelből, a kaszinóból? Vezér bácsi üzlete helyén összefirkált kirakatüvegek csúfítják az utcát, a Stefánia (Horváth ház) lépcsőit benötte a gaz.

Az élet azonban megy tovább, a város fejlődik. Az idelátogatók és a helybeliek színvonalas kulturális programok közül válogathatnak.

Csak néhányat említenék meg:

Az Anna-bálok régi szépségükben pompáznak, a Quasimodó költői verseny lassan Európa-hírű lesz, a Kodály hangversenyek, az ének- és zenekari találkozók, a Jókai napok a határon túl is ismertté váltak.

A park ma is szép, az emlékparkban levő táblák emlékeztetnek arra, hogy mennyi híres ember fordult meg itt, Füreden.

A Tagore sétány most is benépesül délutánonként, s Káldi János költő verse adja vissza a sétány hangulatát:

*Hogy mondja itt ez a sok-sok virágfolt,
az élénk-parazsú violák,
s hallgasd meg a nyárfák négy sorát,
milyen lázasan rezgi az;
ez világít halhatatlanul - bár szerényen -
a tó katáng színében
s üzeni lent,
ahogy dereng
szelíden
a szélzilálta szöveg a vízen,
melynek végén felkiáltójel a vitorla-rúd;
ó hallgasd csak itt
Tagore hársfájának apai-szavú leveleit
figyeld
a telt
emberekkel ékes reggelt,
az énekek finom ág-bogait,
a hajók sejtelmes, távoli fehérségét,
minden arról beszél:
a szépség és tisztaság legyőzhetetlen!*

(Káldi János: Füred, Tagore sétány)

Én pedig abban bízom, hogy a megújuló Blaha Lujza utca szépségeit majd egykor az unokáim is látni fogják.

(Szerk. megjegyzés: Az utcák, szobrok a mai nevükön szerepelnek a cikkben.)

SCHNEIDER FERENC

A KOLOSKA KIRÁNDULÓKÖZPONT FÉL ÉVSZÁZADA

A koloska-völgyi Lóczy forrás és térsége kirándulóközpont, 1954 óta védett terület. A 14 hektáros térség első természetvédelmi őrért Ruzsa Istvánnak hívták - Gyuri volt a közismert neve -, és közvetlenül a Tihanyi Tájvédelmi Körzet személyi állományához tartozott. Ruzsa István kötelezően jegyezte a szolgálati naplót, amellel magánszorgalomtól vendégkönyvet is vezetett, így rögzítette folyamatosan a forgalmi adatokat is. Ebből megtudhatjuk, hogy 1960-ban csupán 4 000 fő, 1965-ben 19 000, 1970-ben 38 000, 1977-ben már a 100 000 főt is elérte az oda látogató turisták létszáma, és a továbbiakban ez a szám állandósult. A hatalmas, mintegy 100 méter hosszú, 25-30 méter magas mészkő sziklatömb tövében, ill. a Lóczy forráskút, földgát fölötti lekeskenyedő völgykatlanban, mintegy 0,6 ha terület állt rendelkezésre az oda látogatók számára, ezen a területen már nem lehetett egyszerre több látogatót fogadni.

A kicsiny területen, amely rendelkezésre állt, a zsúfoltság, zaj és láрма szinte elviselhetetlenné tette az ott tartózkodást, amellel az igen kezdetleges berendezési tárgyak sem tudták a jelentkező igényeket kielégíteni. Például a domb lábánál 5 db, földbe süllyesztett, kövekkel alátámasztott, kiselejtezett, tűzhely sütőlap - platni -, jelentette a főző és szalonnasütő helyet, amit Ruzsa Gyuri készített. A kényelmet néhány pad és erdei asztal képezte, a higiéniát egy egy-személyes, düledező fa WC. A megnövekedett forgalom mindenképpen szükségessé tette a terület bővítését, korszerűsítését.

Az 1977. évben készített fejlesztési terv szerint a Lóczy forráskút, ill. a tőle délre fekvő kis tó alatti völgyben területet kellett igénybe venni. A Balatoni Intéző Bizottság az akkori Jókai MGTSZ-től 9899 m² bokros, ingoványos, a Koloska patakka párhuzamos, enyhén lejtő területsávot vásárolt meg, 60 000 Ft értékben Balatonfüred számára. A Községi Tanács átadta a területet kezelésre a BEFAG-nak – Balatonfelvidéki Erdőgazdaság –, melytől a Balatonfüreden működő Erdőfelügyelőség közjóléti beruházásokra évente költségkeretet kapott, így kivitelezőként lépett elő a BIB által megvásárolt területre. A földdarabot 1981-ben a BEFAG Balatonfüredi Erdészete sajátjának telekkönyvezte. A fejlesztési terv alapján elkezdődhetett a bővítési munka. 2000 m² területen ki kellett irtani a cserjebokrokat, majd 940 m² földet kellett megmoozgatni: - bevágás, feltöltés, terepegyengetés, tereprendezés. A területen feltörő fakadó vizet szivárgó rendszerrel a patakba kellett vezetni. Az északi részen, a domb lábánál, 6 nagyméretű szalonnasütő készült, körülöttük rönkpadokkal, és a közelükben fél rönkökből robosztus - betonba ágyazottan - erdei rönkasztal pad-garnitúrák épültek meg. Ezzel elértük, hogy a hely egy időben, egyszerre akár 180-200 fő részére alkalmassá vált kulturált letelepedésre. Ugyancsak a BIB támogatásával, 50 000 Ft értékben WC-együttes, épült és esőbeálló is a völgy felső torkolatánál. A terület keleti domboldalán lévő fenyveserdőbe korszerűsített menedékház került, a menedékház megközelítésére 7-8 irányból gyalogösvény-hálózat készült. A menedékháztól rálátás kínálkozott a

zöld környezetből kivirító, hatalmas, fehér mészkő sziklatömb változatos felületű kontúrjára. Az egyre gyarapodó látogató tömeg „széthúzására” ezen a területen is lehetőség adódott a kialakított gyalogösvények mentén pihenők, padok elhelyezésével. További tervek is születtek, minden korosztályt kielégítő berendezési, felszerelési tárgyak beépítésére - pld. teke-, röplabda- és tollaslabda-pálya, óriás malom- és sakktabla, lengőteke, gyermekeknek csiga-függesztő, lengőhinta, billenőhinta, körhinta, mászóka, mókuserék, egyensúlyozó gerenda, homokozó, csúszda -, mindezek megvalósítása sajnos a szűkös pénzügyi

keret miatt elmaradt. (A tervezett, 613 390 Ft helyett csak 310 000 Ft-ot sikerült megszerezni, ami csak az előzőekben felsorolt létesítményekre volt elegendő.)

Az 1977. évi adatok szerint a 100 ezer látogató 60%-a felnőtt, 40%-a gyermek, 80%-a csak a forrásig, 20%-a tovább túrázott, 35%-a sziklára is felmászott. 50%-a süttött, 90%-uk vizet is fogyasztott. Még egy figyelemreméltó adat: az odalátogatók 50%-a szevezett csoport, 30% iskolás, 18 % külföldi volt, 45 % igényelt ismertetést. Összesen 150 gépkocsi, 45 motorkerékpár, 50 kerékpár jutott el a kiránduló központig, 99 100 fő gyalogosan érkezett. A Koloskaszikla tetejére régebben nem vezetett kiépített ösvény. Így nagyon sokan a szikla két oldalán, igen meredek, 48–50% -os lejtőn - négykézláb, fákba, cserjékbe, bokrokba, gyökerekbe, kövekbe kapaszkodva - közelítették meg a szikla tetejét.

A kialakított sok csapással megbontották az erdő amúgy is gyenge avar takaróját, a felső talajréteget, amit aztán az eső, a csapadék folyamatosan lemosott, tovább kopárosította a területet. Többszöri helyszíni bejárás után a sok akadályozó tényező kikerülésével - lépcsők beiktatásával - lett kijelölve és megépítve a mintegy 250 folyóméter hosszú, enyhén emelkedő gyalogösvény a szikla tetejére, amit a túrázók 98%-a igénybe is vett, de főképpen a virtust kedvelő fiatalok a jelenben is - sajnos a meredeken, toronyirányban - közelítik meg és továbbra is rongálják a talajfelszínt.

1983-ban a természetvédelmi ör nyugdíjba vonult, ezt követően a Természetvédelmi Hivatal már nem finanszírozta a védelmi szolgálatot. Sajnos az őrzés, kezelés és gondozás elmaradása a kirándulóközpont teljes pusztulásához vezetett. Az idők múlásával a berendezési tárgyak, létesítmények az értelmetlen vandalizmus áldozatául estek. A menedékházat, esőbeállót, WC-együttest, a tárolóhelyiség berendezéseit tönkre tették. Az építmények mintegy 150 m² cseréptetőzetét levették, összetörték, a tetőléceket, szarufákat, deszkákat, burkolatokat szétverték és mindent eltűzeltek. Már csak az építmények csupasz, megrongált, hiányos vázai maradtak meg. A vandál pusztítás nem kerülte el a be-

tonba ágyazott, terméskőből készült szalonnasütőket, a több mázsa súlyú farönkökből készült asztalokat, padokat, még a Lóczy-forráskút kövezetét is megbontották, megrongálták, de nem kímélték a lépcsőket, rönkpadokat sem, általában mindent eltűzeltek. A területet felverte a gyom, tüskés bozót, elhanyagolt és elvadult környezet alakult ki. A forráskút alatti kis tavacskába köveket, szemetet, faágakat dobáltak, a tó medrét felverte az évek alatt összefonódott gatzenger. Hatalmas mennyiségű szemét halmozódott fel és bűz ült meg az egész központot, ami szinte elviselhetlenné tette az ott tartózkodást. A csodálatos fekvésű adottságokkal rendelkező völgyet, sziklát évente felkereső emberek elképedve szemlélték a lepusztult, gondozatlanul, gazdátlanul hagyott, szeméttől roskadozó környezetet, és joggal nevezték a város szegényhelyének a valamikor nagy hírnévnek örvendő kirándulóközpontot.

A látogatók részéről sorozatosan érkeztek az elmarasztaló észrevételek. A város önkormányzata részéről is felmerült az igény, hogy a városi érdekeket is érintő ügyben történjen intézkedés az áldatlan állapotok felszámolására. Annak ellenére, hogy idegen tulajdonú területről volt szó, 11 év eltelte után, 1994 nyár végén sikerült ismét őrszemélyt beállítani a terület védelmére, karbantartására. Társadalmi összefogással és komoly anyagi segítség megszerzésével sikerült a szétrombolt építményeket ismét használható állapotba hozni. A kempingben folyó korszerűsítés miatt lebontották a régi pavilon-épületeket. Az onnan kapott deszka és bádogtető anyagából, a 100 000 Ft

munkadíjért rendelkezésre bocsátott két ácsmester segítségével ismét kijavításra, felújításra kerültek az építmények. Majd a felgyülemlett szemét eltakarítása következett. A terület ezután a PROBIO kezelésébe került, és a természetvédelmi őrt is a cég alkalmazta.

Eközben a szikla tetejére vezető gyalogösvény is feltöltődött a beépített lépcsőkkel együtt. A karók kitortek, a lépcsőfokokat megrongálták, a lejtőn ledobálták, ugyanúgy mint a szikla peremére épített védőkorlátot. Feltétlen szükségessé vált ezen létesítmények kijavítása, felújítása. Erre pályázat útján sikerült 510 000 Ft-ot szerezni, amiből felújításra, pótlásra kerültek a lépcsőfokok, a menedékházhoz vezető ösvények hálózatával, lépcsőzetével együtt. A legfontosabb: újból felépítették a szikla pereme előtt, 55 folyóméter hosszúságban az akácfa rudakra és a betonba ágyazott oszlopokra erősített védőkorlátot. Az út balesetveszélyes, de semmiféle figyelmeztetés, veszélyre utaló jelzés, tábla nem jelezte ezt a tényt. Ugyanakkor piros és zöld, háromszögű turista útjelzés irányít a sziklatetőre. Egykor a Lóczy forrás alatt kialakított kis tó vize az arácsi legelő állatainak itatását szolgálta. Hogy a kialakuló kirándulóhelyen ez megszűnjön, terv készült a Koloska Csárda alatti úgynevezett deledomb lábánál, a vízmeder közelében egy itatóvályú rendszer megépítésére. A terepesést kihasználva az itatókba a szükséges víz gravitációs úton, csőhálózaton keresztül jutott volna, majd ismét a mederbe terelődve. Időközben az állatállomány megszűnt, ezért ez a terv sem került megvalósításra. A Koloska Csárdával szemben, 1959-ben, az akkori Erdőbirtokossági Társaság írásos engedélyével a felhagyott régi földbánya kiképzett udvarában és annak közelében, 17 gépjármű számára parkolót alakítottunk ki. Felületüket lemurváztuk, azzal a céllal, hogy a járművel érkező kirándulók csak idáig jöhessenek, innen gyalogosan folytassák útjukat a Lóczy forráshoz. Ez az elgondolásunk nem vált be, mert nem lehetett megkövetelni, hogy a kirándulók apró gyerekekkel, sütés-főzéshez felpakolva, a nyári nagy melegben, nyílt terepen, másfél kilométert gyalogoljanak. Nem lehetett lezárni a kirándulóközponton keresztül vezető köz-földutat sem. Így akármilyen rossz szak voltak is az útviszonyok, a gépkocsival érkező vendégek megállás nélkül felmentek a forráshoz. A túrázók számára a völgy nyugati oldalán, a domb lábánál, a vízfolyás közelében másfél méter széles gyalogutat alakítottunk ki, így árnyas erdőben lehet közlekedni a csárda és kirándulóközpont között. Mivel a gyalogút a csárda udvarán át az asztalok között át ve-

zetett, ezért egy 5 méter nyílású kis gyalog-fahidat építettünk a patakon át. Amikor a tulajdonos birtokát bekerítette, ez a szolgalmi lehetőség megszűnt. A patak szélén kiképzett gyalogúton le lehet jutni Arács legszélső házáig, ezt a csárdát kikerülő gyalogutat kevesen ismerik és kevesen is használják.

1953-ban a Koloska-patak medrének két oldalát 500 nyárfa-suhággal ültettük be. Napjainkban már alig maradt belőlük 120 db. A nyárfák eltérbélyesedtek, megöregedtek és a szél kidöntötte őket, semmiféle hasznót a méretes rönkfaanyag nem hozott.

A Koloska Csárda és Lóczy forráskút között mintegy félúton, a Péter-hegy északnyugati oldalán, a Robogó-völgy torkolata előtt, a hegy lábánál, bokrokkal benőtt és eltakart részen kiváló minőségű, igen hideg, eléggé bővizű forrás fakad. Szakács János erdészsel a területet megtisztítottuk, a tiszta vizű forrást befoglaltuk, majd kis pihenőt hoztunk létre. Mintegy 3 - 3,5 km távolságról kitermeltünk és a helyszínre szállítottunk vastagabb kőrisfa rúdanyagot, amiből 3 erdei garnitúra asztalt, támlás padokat, előkészítő asztalt, 2 szalonnasütőt, körülötte ülőpadokat és szeméttartót építettünk. A területet lemurváztuk és rúdanyaggal jelképesen bekerítettük, a két végén kaput képeztünk, így a lóitatást kizártuk. Sajnos a létesítményt vandál módon szétverték, a bútorokat eltűzelték. Napjainkra csak a forrásfogláló bentonyűrű és a felmenő út szélén, a nádasban felállított „Kispihenő” feliratú tábla maradt meg.

Írásom fél évszázad történéseit öleli fel, dióhéjban. Örömmre szolgál, hogy a Füredi Históriaiban jelenik meg, és az utókor elé tárulhatnak azok a törekvések, melyeket a szűkös lehetőségek mellett a csodálatos Koloska-völgy feltárása, megismertetése érdekében tettünk.

Kedves Olvasóink!

Ötven éve rendezték a háború utáni első Anna-bált. A Városi Helytörténeti Gyűjteményben megtalálhatók az Anna-bálok meghívói 1954-től napjainkig. Sajnos az 1989, 1990, 1991, 1992, és 1993. évi meghívók hiányoznak. Ezért tisztelettel kérjük, hogy aki rendelkezik ezek valamelyikével és szívesen felajánlaná gyűjteményünknek, juttassa el az Arany János u. 12. szám alá.

KÖNYVISMERTETÉS

A MINDIG SZÉP BALATON

A hazai tájak megismertetésében kimagasló szerepe volt Cholnoky Jenő földrajztudósnak. Tudományos kutatásai, utazásai eredményeivel évtizedekig alig-alig találkozhattak a fiatalabb generációk tagjai. Művei csak a könyvtárakban és olykor az antikváriumokban kerülhettek az olvasó elé. Ezért nagy öröm, hogy Balatonfüred Város Önkormányzata a Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény gondozásában szép kiállítású, gazdagon illusztrált műben jelentette meg Cholnoky Jenő több évtizedes, Balatont kutató, leíró, népszerűsítő munkásságának eredményeit.

A kötet cikkeinek zöme különböző periodikákban, szaklapokban és ma már szinte hozzáférhetetlen kötetek különálló fejezeteiként láttak napvilágot. Összegyűjtésük rendkívül sok időt, energiát, áldozatkészséget követelt. Nem csoda, hogy évtizedekig nem akadt vállalkozó, aki elvégezze ezt a hangyaszorgalmat igénylő feladatot.

A kötet életre hívója, Németh Ákosné több esztendő, kitartó munkájának gyümölcseként vehetjük kézbe a gyönyörű, korabeli tömbszelvényekkel, Cholnoky eredeti rajzaival, fényképeivel, festményeivel illusztrált kötetet. A könyv szerkezeti felépítése logikus és kronologikus sorrendben adja közre mindazt a sok értéket, melyet Cholnoky észrevett, megfigyelt, leírt.

A kötet lapjain megelevenedik a Balatont és környékét szenvedélyesen szerető, művészi hajlamokkal megáldott tudós lenyűgöző egyénisége. Cholnoky nagy figyelmet fordított a természeti jelenségek ábrázolására. Figyelme szinte mindenre kiterjedt: a tihanyi gejzirkúpok különlegességeitől a tó vízének színváltozásáig, a Kiserdőtető szélformálta bazaltképződményének leírásától a zivatarok keletkezéséig ezernyi természeti tüneményt örökített meg. Érzékletesen ábrázolja a téli Balaton szépségeit és veszélyeit, és szót emel a természeti ritkaságok megóvása érdekében. Korszakalkotó kezdeményezése volt a Tihanyi-félsziget nemzeti parkká alakítása, mely ötlet csak évtizedekkel később válhatott valóra.

Nagyon megszívlelendők és ma sem veszítettek időszerűségükből a Balatonnal kapcsolatos teendőkről megfogalmazott gondolatai. Cholnoky, a sokat utazott, világlátott tudós nem véletlenül állítja párhuzamba Európa legszebb tájképeit a Balaton

környékének szépségeivel. Elgondolkodtató, hogy 1944 augusztusában, amikor Magyarországot már naponta bombázták a szövetséges légierők gépei, Cholnoky arról ír, hogy „a Balaton az egész világ legmegnyugtatóbb üdülőhelye. Ideges embernek valóságos Mekkája. Itt 1-2 hónap alatt idegzete megnyugszik, s megerősödve kibírja a következő tél idegölő gondjait és munkásságát”.

Balatonfüreden különösen elgondolkodtató lehet az alábbi, 1944 augusztusában lejegyzett Cholnoky megfogalmazta véleménye: „Gondoskodni kell mindenütt kényelmes, de nem fényűző elszállásolásról. Gondoskodni kell turista utakról, pihenőkről, kényelmes és árnyas sétahelyekről, s ne engedjük a fürdőtelepek és falvak környékét túlságosan sűrűn beépíteni. Minden villának nagy kertje legyen, minden kert tele legyen virággal és barátságos, vendégszerető, művelt lelkű emberekkel, hogy igazán pihenhessen az, akinek szüksége van rá. Ez a Balaton legnagyobb értéke!”

Az idegenforgalom fejlesztése, feltételeinek javítása ma is elsőrendű érdek. Cholnoky Jenő írásai mindenkit hozzásegíthetnek ahhoz, hogy megtalálja a saját tennivalóját, feladatát a Balaton értékeinek megőrzése terén. Nagyrabecsülés illeti Balatonfüred önkormányzatát, hogy felismerte Cholnoky Jenő írásainak fontosságát, napjainkig érvényes szemléletformáló hatását.

Őszinte tisztelettel adózhatunk a szöveget gondozó, a jegyzeteket, mutatókat elkészítő, a borítót megtervező Németh Ákosné Rácz Lídiának, aki a munka közben adódó nehézségektől nem torpant meg, s volt lelkiereje és kitartása küzdeni azért, hogy Cholnoky Jenő Balatonnal kapcsolatos, szinte teljesen elfeledett írásai ismét az olvasók kezébe kerülhessenek. Balatonfüred ezúttal is méltó módon tisztelgett Cholnoky Jenő egyéniségének. A Füredi Panteonban, a Magyar Földrajzi Múzeum kezdeményezésére, 1987-ben márvány emléktáblát állított a Balaton-kutatás kimagasló tudósának tiszteletére. Domonkos Béla érdi szobrászművész plakettjének képe is helyet kapott a kötetben, s a dombormű hitelen idézi fel a kiváló földrajztudóst, akinek alkotásait nemcsak a magyar, hanem az egyetemes tudomány is méltán tartja számon.

Dr. Kubassek János

a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY ÚJ SZERZEMÉNYEI

Az első Kisfaludy-szobor avatására írt ünnepi költemény (1860)

Bácsi Gábor ajándéka

KÖNYVISMERTETÉS

A BALATONFÜREDI ZSIDÓ TEMETŐ

Varga Lászlóné írja „A balatonfüredi zsidó temető” c. könyvében: „Remélem, hogy dolgozatom az elhunytak, mártírok iránti kegyelet mellett némi bepillantást adott a Balatonfüred történetében is fontos szerepet játszó zsidó hitközség múltjába.” Úgy ítéljük meg, hogy e remény testet öltött, megvalósult, kézzelfogható valósággá vált, amit a dolgozat könyvalakban való megjelentetése is bizonyít. A balatonfüredi református és a katolikus temetők sírjeleinek leírása után elkészült a zsidó temető sírjeleinek alapos és szakszerű feldolgozása is. Talán ez volt a legnehezebb, mert itt többségében héber és német nyelvű feliratokat kellett olvasni, értelmezni, melyeket az idő és gyakran vandál kezek is megrongáltak. 128 sírkő van a temetőben..., 138 sírkő pedig nincs... Ennyi polgárát veszítette el ugyanis Balatonfüred, ennyi lélek veszett el a soá/holokauszt során a haláltáborokban, munkaszolgálatban. Nekik csupán egy sírkövük van: a mártíremlékmű. De itt van immár e könyv is, ezen emlékező és emlékeztető könyv. A tisztesség úgy kívánja, hogy az elődök sírjait az utódoknak gondozniuk kell, emlékezniük kell rájuk, hiszen akkor hal meg, akkor szűnik meg az ember, ha már nincs ki emlékezzen reá. E temetőben is - miként kivétel nélkül Magyarország minden zsidó temetőjében -, többségben vannak azok, akiknek nem maradtak hozzátartozói, utódai, emlékezői, mert mindannyiukat meggyilkolták hatvan évvel ezelőtt. E könyv helyettük is emlékezik. Varga Lászlóné nyugdíjas kertészmérnök - aki megírta e „tisztességtévő” könyvet -, mentegetőzik: „A temetőt

leíró, sírokat számbavevő munka törekvésem ellenére sem adhat teljességet.” Nincs szüksége mentegetőzésre! Mert hát mi is a teljesség?! Hiszen az efféle munka során mindig új s újabb adatok, dokumentumok bukkanhatnak fel, melyek gazdagíthatják a már meglévő tényanyagot. Adjon az Örökkévaló elég időt és egészséget Varga Lászlónénak, hogy majd egyszer megközelítőleg teljessé tudja tenni e munkát! Úgy véljük azonban, hogy így sincs semmi oka a mentegetőzésre, hiszen - a sírkövek szakszerű és mindenre kiterjedő alapos leírása mellett - az emlékjelek alatt pihenőkről is sok mindent megtudhatunk. A 26-os számmal jelzett sírkő dr. Révész Mártonné Stolczer Erzsébet nyugvóhelyét jelzi, akiről a **Balatonfüred és Balatonarács története** c. monográfia mint Stolczer Ezsikéről kedvesen emlékezik meg, mikor egy jótékonyági esten zongorajátékával szórakoztatta a közönséget. Megtudhatjuk, hogy a 75-ös számmal jelzett sírkő Hirschfeld Dávid sírköve, „azonos azzal a Hirschfeld Dáviddal, aki 1855-ben aláírta a templomvásárlási szerződést.” A 101-es jelzettel ellátott sírkő dr. Engel Gyuláé, aki Balatonfüred és Zala vármegye tiszteletbeli főorvosa és Blaha Lujza háziórvosa volt. És még folytathatnánk a felsorolást, mely jelzi az alapos munkát és Balatonfüred történelmének alapos ismeretét. Köszönet e könyvért a szerzőnek: Varga Lászlónénak, és köszönet mindenkinek, aki közreműködött e könyv létrejöttében, kiadásában.

Oláh János

az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem tanára

OLIMPIA 2004

Füredi vívópalánták, olimpiai bajnokok társaságában (1956) Gerevich Pál, Gerevich Aladár olimpiai bajnok kardvívó, dr. Sárga Ferenc edző, Berczelly Tibor olimpiai bajnok kardvívó, ?, ?, Grunnert János, ?, Pataky Mariann, Kapossy Béla, Elek Miklós, Hajas László, Döme Péter, Farkas Péter

(Helytörténeti Gyűjtemény)

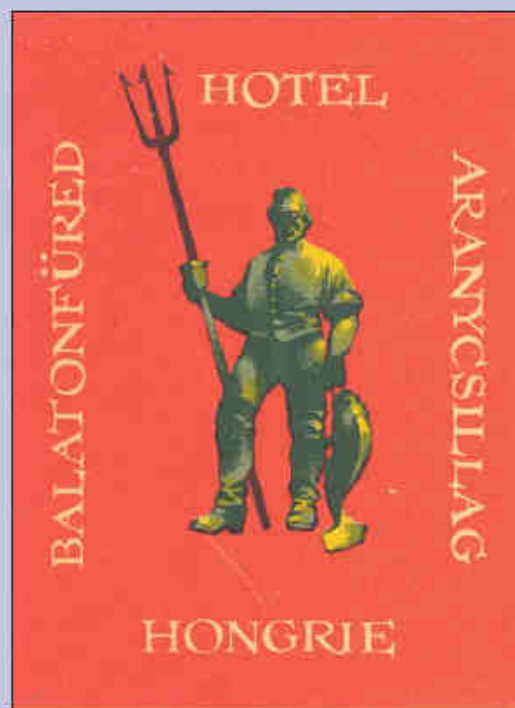
BALATONVIN
BORLOVAGREND
A BALATONFÜRED–CSOPAKI
BORVIDÉKEN

Új könyvek (2004)

A Balatoni Szövetség képeslapja (1917)
Z. Karkovány Judit ajándéka

Bőröndcímke (1957)
Dr. Bakos Miklós ajándéka